

The cover features a minimalist design with three blue lines: a solid diagonal line from the top-left to the bottom-right, a solid vertical line on the right side, and a dashed diagonal line from the bottom-left to the top-right. The title 'Actie, reactie' is positioned in the upper left quadrant, and the subtitle is below it. The author's name is centered at the bottom.

Actie, reactie

Over de invloed van actoren op de ontwikkeling van loting in Amersfoort

Eline Westbeek

Actie, reactie

Over de invloed van actoren op de ontwikkeling van loting in Amersfoort

Eline Westbeek (5489652)

Begeleider: dr. Ank Michels

Tweede lezer: Marlot van der Kolk MSc

Bestuurs- en Organisationswetenschap

Universiteit Utrecht

Juli 2017

Een woord vooraf

Beste lezer,

Voor u ligt *Actie, reactie*, mijn bachelorscriptie. Deze scriptie heb ik in de afgelopen vijf maanden geschreven, maar is een product van een langere periode. Hierin neem ik u graag kort mee.

Drie jaar geleden: als pas geslaagde kreeg ik te horen dat ik Bestuurs- & Organisationswetenschap mocht gaan studeren. Wat had ik er veel zin in om in deze nieuwe wereld te duiken! Vol nieuwsgierigheid begon ik aan USBO. Langs het befaamde simulatiespel *Crisis in Domstad*, vakken in statistiek en Staats- en Bestuursrecht (die je pas na afloop leert te waarderen), werkbezoeken bij gemeenten en provincies, een vleugje van de onderzoekswereld, de verkenning van mijn USBO-roots aan Universiteit Bergen in Noorwegen en vele bewonderenswaardig goede docenten, sta ik hier: bijna 'BSc'. Niks heb ik aan mijn verwondering die ik drie jaar geleden voelde ingeboet: deze is alleen maar gegroeid.

Mijn scriptie is dan ook een uiting van de afgelopen jaren. Ik wist al snel dat ik 'iets' met lokaal bestuur wilde doen, 'iets' met onze democratie, 'iets' waar ik nog te weinig van wist en 'iets' wat nog niemand had gedaan. En dit is, zoals u ziet, gelukt. Loting als remedie tegen de veronderstelde problemen in de lokale democratie is er één die niet stilstaat. Van alle kanten wordt de ontwikkeling geduwd, getrokken, besproken en bediscussieerd. Om me hierin te verdiepen en een deel van de dynamiek te ontrafelen, was verwonderlijker dan ik een halfjaar geleden had gehoopt.

Hiervoor ben ik een aantal mensen zeer dankbaar. Ten eerste mijn respondenten: dit onderzoek was onmogelijk geweest zonder de inzichten die zij mij hebben gegeven. Ook wil ik Ank Michels bedanken. Haar scherpe inhoudelijke feedback heeft mij veel laten leren, en bovendien wist zij mijn interesse voor de lokale politiek tijdens het proces alsmaar aan te wakkeren. Ook Marlot van der Kolk wil ik bedanken voor haar adviezen om het beste uit mijn scriptie te halen. Daarnaast zijn mijn ouders, vrienden en medestudenten, in het bijzonder Bas Hemerik en Rik Wijnhof, er altijd geweest om met mij dieper in mijn onderwerp te duiken, of juist even afstand te nemen van het denkproces, waarvoor dank. En dankjewel, Kaj. Jij inspireert mijn nieuwsgierigheid, voor mijn scriptie en voor de wereld daarbuiten.

Ik wens u veel leesplezier.

Eline Westbeek

Utrecht, 18 juli 2017

Samenvatting

Loting wordt vanaf 2011 als oplossing voor de gebreken van de lokale representatieve democratie aangedragen. Zo ook in Amersfoort: hier hebben velen zich ingezet voor G1000'en en een experiment met een gelote burgerraad. Echter stuit hun inzet ook op weerstand. Dit onderzoek richt zich daarom op de invloed die betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort op deze ontwikkeling hebben. Hiertoe werden tien semigestructureerde interviews gehouden met betrokken actoren en werden documenten geanalyseerd. Uit het onderzoek blijkt dat de actoren die betrokken zijn bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort beperkte invloed hadden op deze ontwikkeling. Waar de actoren invloed wisten uit te oefenen op de ontwikkeling, was dit in samenwerking met de gemeente. De gemeente was dus nodig om verandering tot stand te brengen. Bovendien werden de actoren tegengehouden door een negatieve houding van de gemeenteraad. Gemeenteraadsleden hadden een negatieve houding ten opzichte van loting als democratisch vernieuwingsexperiment, ook al werden hun nieuwe taken en rollen hierbij duidelijk gemaakt. Toch heeft de gemeenteraad enigszins toegegeven aan de verandering, omdat ze op die manier het voortbestaan van de lokale democratie wilden veiligstellen. Uit deze conclusie blijkt dat de ontwikkeling van loting in Amersfoort niet parallel loopt aan de ontwikkeling van de institutionele literatuur. Deze heeft zich ontwikkeld richting een exogene benadering, waarbij instituties afhankelijk zijn van de bevestiging van buitenstaande actoren. Echter blijkt dat deze buitenstaande actoren, namelijk burgers, de institutie, namelijk de gemeente, nodig hebben in democratische verandering, en weerstand vanuit de institutie de verandering bovendien tegenhoudt. De ontwikkeling van loting in Amersfoort zit daarom tussen het endogene en het exogene perspectief op instituties in.

Inhoud

Een woord vooraf.....	4
Samenvatting	5
1 INLEIDING.....	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Probleemstelling, doelstelling en vraagstelling.....	9
1.3 Relevantie.....	10
1.4 Leeswijzer	11
2 CONTEXT.....	12
2.1 Gemeente Amersfoort	12
2.2 Amersfoort en democratische ontwikkeling.....	12
2.3 Amersfoort en loting	13
3 THEORETISCH KADER.....	15
3.1 Democratische verandering	15
3.2 Een politiek perspectief	18
3.3 Tot slot.....	20
4 METHODEN.....	22
4.1 Soort onderzoek	22
4.2 Onderzoeksdesign	23
4.3 Casuselectie	23
4.4 Dataverzameling	24
4.5 Data-analyse.....	29
4.6 Kwaliteitscriteria.....	30
4.7 Tot slot.....	32
5 ONTWIKKELING LOTING AMERSFOORT	33
5.1 Begin verandering.....	33
5.2 Verdere ontwikkeling G1000.....	35
5.3 Ontwikkeling gelote burgerraad.....	36
5.4 Tot slot.....	38
6 BETROKKEN ACTOREN.....	40
6.1 Actoren begin ontwikkeling.....	40
6.2 Actoren verdere ontwikkeling G1000	42
6.3 Actoren ontwikkeling gelote burgerraad	44
6.4 Tot slot.....	46

7	INVLOED VAN ACTOREN	47
7.1	Begin verandering.....	47
7.2	Verdere ontwikkeling G1000.....	48
7.3	Ontwikkeling gelote burgerraad.....	52
7.4	Tot slot.....	54
8	CONCLUSIE	56
8.1	Beantwoording van de hoofdvraag.....	56
8.2	Onderzoeksreflectie.....	57
8.3	Vervolgonderzoek	59
8.4	Aanbevelingen.....	59
	Literatuurverwijzing	61

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

De huidige staat van de lokale democratie staat ter discussie. De politiek zou te ver weg staan van haar burgers, het systeem is niet representatief en dat gebrek aan representativiteit legt druk op de legitimiteit van het mandaat van politici (Boogers, 2010; Den Ridder & Dekker, 2015; Schaap, 2015). Daarnaast zijn de publieke interesse voor en betrokkenheid bij de politiek gering en is de politieke participatie en de verkiezingsopkomst laag (Van Gunsteren & Andeweg, 1994). Kortom: de representatieve democratie zou ernstige legitimiteitsproblemen vertonen. “De democratie in haar huidige representatieve vorm is toe aan vernieuwing” is daarom een veelgehoorde boodschap onder wetenschappers en in de maatschappij. Om de gebreken van de democratie op te lossen, wordt getracht burgers meer te betrekken bij de publieke besluitvorming. Al vanaf de jaren tachtig kreeg burgerparticipatie plaats in beleid, voornamelijk in besluitvorming over ruimtelijke ordening van steden, en vanaf 1993 kreeg het vroegtijdig betrekken van burgers bij beleid aandacht bij de regering en kreeg de democratische vernieuwingsslag een impuls (Enthoven, 2005). Vooral in de tweede helft van de jaren '90 kreeg interactief beleid veel aandacht in de lokale politiek (Enthoven, 2005). Het betrekken van burgers bij het maken van beleid werd als oplossing voor de problemen van de representatieve democratie gezien. Deze oplossingen kenden verschillende vormen en maten, zoals referenda en inspraakavonden.

1.1.1 Loting

Vanaf 2011 diende zich een nieuw soort oplossing in de representatieve democratie aan: loting. Loting is een instrument dat wordt ingezet om burgers, die zich met besluitvorming bezig houden, willekeurig te selecteren. Het maken van beleid is daarmee niet alleen de verantwoordelijkheid van de verkozen volksvertegenwoordigers, maar ook van de burgers die met behulp van loting mandaat hebben gekregen. Het idee achter loting is dat iedereen een gelijke kans heeft zijn stem te laten horen (Bouricius, 2013, p. 3; Binnema & Michels, 2016, p. 59). Iedere burger kan namelijk in principe worden ingeloot. Waar andere vormen van burgerparticipatie vaak veelal hoger opgeleiden en mensen uit een hogere sociaaleconomische klasse trekken (Bovens & Wille, 2010; Schäfer, 2012), waardoor de participerende burgers veel lijken op de bestuurders (Tonkens et al. 2015, p. 12; Van der Meer, 2016; Van der Meer & Dekker, 2011), zou loting deze homogeniteit voorkomen door willekeurige selectie van participanten (Van Reybrouck, 2013). De meesten die loting in het (Nederlandse) democratische systeem bepleiten, zien dit als aanvulling op verkiezingen, in plaats van een volledige vervanging (Binnema & Michels, 2016). Op 11 november 2011 werd met behulp van loting de eerste G1000 ter wereld gehouden in België als reactie op de toen al langst durende kabinetsformatie ooit. In 2013 kwam vervolgens het boek *Tegen Verkiezingen* van Van Reybrouck, één van de initiatiefnemers van de Belgische G1000, uit, dat loting als alternatief voor verkiezingen in het democratische systeem bepleit. Loting zou, met verdeling van machten over verschillende organen, de democratie kunnen herstellen (Bouricius, 2013). In het enkele aantal experimenten met loting dat reeds is uitgevoerd, namen de procedures en doelen verschillende vormen aan. De G1000 in België werkte met 1000 gelote burgers, die samen één dag delibereerden. In IJsland bijvoorbeeld is met 25 gelote burgers een nieuwe Grondwet opgesteld. In Ierland tenslotte herschreven 66 gelote burgers samen met 33 politici een aantal controversiële artikelen uit de Grondwet.

1.1.2 Loting in Nederland

Ook in Nederland lijkt het idee van loting inmiddels haar weerslag te hebben in de maatschappij, vooral op lokaal niveau. Op lokaal niveau zou loting praktisch beter vorm te geven zijn (Van Reybrouck, 2013). Bovendien lijkt het legitimiteitsprobleem het meest op lokaal niveau te spelen. Het opkomstpercentage van de afgelopen twee gemeenteraadsverkiezingen lag volgens cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek laag, namelijk rond de 54%, terwijl dit op landelijk niveau rond de 80% ligt. In het lokaal bestuur is, zoals genoemd in paragraaf 1.1, al lang aandacht voor het betrekken van burgers van beleid. De laatste jaren krijgt daadwerkelijke democratische vernieuwing veel aandacht. Initiatieven als Democratic Challenge zoeken naar ruimte voor gemeenten om te experimenteren met innovatieve vormen van democratie. Democratic Challenge is een project vanuit het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Vanaf 2015 worden experimenten in gemeenten ter vernieuwing van de lokale democratie hierin gebundeld en ondersteund. Bovendien worden ideeën tussen gemeenten uitgewisseld. Loting als onderdeel van deze democratische vernieuwing krijgt ook aandacht binnen Democratic Challenge: initiatieven tot een gelote burgerraad in Amersfoort en een coöperatieve wijkraad in Groningen zijn bij het project aangesloten. De G1000 kreeg daarnaast na de G1000 in België in 2013 haar eerste Nederlandse variant in gemeente Amersfoort in 2014 en daarna in de gemeenten Uden, Amsterdam, Borne, Groningen, Nijmegen, Eindhoven, Schiedam, Coevorden en Gemert-Bakel en op provinciaal niveau in Friesland. In Peel en Maas worden zogenaamde Sociale Raden gehouden en in Groningen een Coöperatieve Wijkraad, beide vormen van burgerparticipatie waarbij loting wordt gebruikt. In gemeente Amersfoort is rondom loting het meest gebeurd. In 2014 en 2016 hebben G1000'ën plaatsgevonden. Daarnaast zijn in twee wijken Wijk G1000'ën georganiseerd. Bovendien wordt gewerkt aan een voorstel voor een experiment met een gelote burgerraad om dit binnenkort ter stemming bij de gemeenteraad te leggen.

1.2 Probleemstelling, doelstelling en vraagstelling

Een aantal mensen zet zich hard in voor de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Door veel mensen zijn verschillende G1000'ën georganiseerd en het voorstel Gelote Burgerraad wordt uitgewerkt door een werkgroep met mensen die zich hard maken voor dit experiment. Aan de andere kant lijken de G1000'ën ook op weerstand te stuiten en vindt nog een G1000 voorlopig waarschijnlijk niet plaats. Ook wordt het experiment met een gelote burgerraad niet zomaar goedgekeurd door de gemeenteraad. De hoge inzet van veel betrokkenen leidt dus niet direct tot veel succes: dit streven loopt ook weerstand op. De ontwikkeling van loting in Amersfoort is vanwege de inzet van veel mensen en de ontwikkeling die loting daar al heeft doorgemaakt interessant om te onderzoeken. Dit onderzoek gaat dan ook in op de ontwikkeling van loting in Amersfoort en de invloed die de betrokkenen daarin hebben gehad. De doelstelling van dit onderzoek luidt daarmee als volgt:

Het verklaren van de invloed van de actoren op de ontwikkeling van loting in Amersfoort.

Om deze doelstelling te bereiken, is eerst een verkenning nodig van de ontwikkeling van loting in Amersfoort en de actoren die hierbij betrokken zijn geweest. Deze doelstelling kent dan ook twee verkennende subdoelstellingen, namelijk:

Het verkennen van de ontwikkeling die loting in Amersfoort heeft doorgemaakt; en het verkennen welke actoren op welke manier betrokken zijn geweest bij deze ontwikkeling.

Door de verkenning van de ontwikkeling van loting in Amersfoort én de betrokken actoren hierbij, kan de invloed van de betrokken actoren op de ontwikkeling verklaard worden. Om deze doelstelling te bereiken, hanteert dit onderzoek de volgende hoofdvraag:

In hoeverre hadden de betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort invloed op deze ontwikkeling?

Ter beantwoording van deze hoofdvraag bestaat het onderzoek uit een literatuurstudie en een empirisch onderzoek. In de literatuurstudie worden de volgende theoretische deelvragen onderzocht:

- 1. Hoe ziet democratische verandering eruit?*
- 2. Hoe wordt ruimte voor deze verandering gecreëerd?*
- 3. Wat is de invloed van actoren op de verandering?*

Empirisch onderzoek moet vervolgens antwoord geven op de volgende deelvragen:

- 4. Hoe heeft loting zich in Amersfoort ontwikkeld?*
- 5. Welke actoren waren betrokken bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort?*
- 6. Waardoor werd de invloed van de actoren geholpen of bemoeilijkt?*

De theoretische deelvragen schetsen daarmee hoe democratische verandering in zijn werk gaat, hoe ruimte voor deze verandering ontstaat en wat de invloed van actoren op deze verandering is. Het theoretisch kader, dat deze vragen beantwoordt, geeft richting aan het beantwoorden van de empirische deelvragen. Deze verkennen hoe de ontwikkeling van loting in Amersfoort is verlopen en welke actoren hierin betrokken waren. De derde deelvraag kijkt naar de hulp en weerstand die de actoren tegenkwamen bij hun inzet voor de ontwikkeling. De theoretische en empirische deelvragen kunnen daarmee samen een antwoord geven op de vraag in hoeverre de betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort invloed hadden op deze ontwikkeling.

1.3 Relevantie

Dit onderzoek is zowel in wetenschappelijk als in maatschappelijk opzicht relevant. De volgende paragrafen gaan in op deze relevantie.

1.3.1 Wetenschappelijke relevantie

Naar loting als relatief nieuw democratisch instrument is nog weinig onderzoek gedaan. Bouricius (2013) droeg loting aan als alternatief, waarbij hij teruggrijpt op besluitvorming in het oude Athene, dat via verschillende organen gebeurde en gelote burgers de uiteindelijke beslissing liet maken. Met loting is vooral geëxperimenteerd in de vorm van een G1000, en onderzoek naar loting in de (lokale) democratie richt zich dan ook op G1000'en (Michels & Binnema, 2016; Binnema & Michels, 2016; De Graaf et al., 2016). Hierbij gaat het voornamelijk over de waarborging van democratische waarden (Michels &

Binnema, 2016) en de invloed van burgertoppen waarbij loting wordt gebruikt op representativiteit van besluitvorming (Binnema & Michels, 2016; De Graaf et al., 2016). Dit onderzoek beslaat de gehele ontwikkeling van loting in Amersfoort en biedt daarmee niet alleen inzicht in de G1000, maar ook in een andere variant van loting, namelijk een gelote burgerraad. Daarmee vult zij de bestaande literatuur over loting als democratisch vernieuwingsinstrument aan. Bovendien biedt dit onderzoek met haar blik op de langere ontwikkeling van loting in Amersfoort, in plaats van een enkele variatie van besluitvorming met loting, inzicht in de ontwikkeling van loting als zijnde een institutionele verandering. Begrip van zowel de G1000 als de gelote burgerraad biedt de kans om de verandering van de lokale democratie in Amersfoort in zijn geheel te bestuderen.

1.3.2 *Maatschappelijke relevantie*

Zoals beschreven, is de staat van de democratie, net als de gewenste oplossing om problemen hierin tegen te gaan, punt van debat. Dit debat vindt niet enkel in de wetenschap plaats, maar is juist ook een publiekelijke discussie, omdat het de manier waarop Nederland democratisch wordt vormgegeven en hoe Nederlandse burgers worden bestuurd aangaat. Dit onderzoek is daarom ten eerste relevant voor gemeenten en andere bestuurslagen die bezig zijn, of gaan, met loting als instrument voor democratische ontwikkeling. Inzicht in de manier waarop deze ontwikkeling zich in Amersfoort heeft voltrokken, draagt bij aan het vormgeven van deze ontwikkeling.

Ten tweede zetten van veel kanten mensen zich in voor democratische ontwikkeling. Initiatieven als Democratic Challenge en Code Oranje representeren de betrokkenheid van zowel burgers, als (gemeentelijke) politici en ambtenaren, als wetenschappers. Loting als oplossing van de gebreken van de democratie krijgt hierin steeds meer aandacht. Dit onderzoek biedt inzichten in de ontwikkeling van loting en de rol die actoren daarbij kunnen spelen. Deze inzichten geven inhoudelijke verdieping aan het publieke debat over democratische verandering. Dit onderzoek reikt hen die betrokken zijn bij de staat van de Nederlandse democratie handvatten voor een perspectief op deze democratie en inzicht in de ontwikkelingen die zij doormaakt. Meer concreet vraagt Democratic Challenge om wetenschappelijke inzichten in democratische vernieuwingsexperimenten, om met verdieping experimenten vorm te geven. Dit onderzoek komt daarom tegemoet aan de vraag om inhoudelijke verdieping vanuit de maatschappij.

1.4 *Leeswijzer*

Dit onderzoek is als volgt opgebouwd. Allereerst schetst hoofdstuk 2 de context waartoe dit onderzoek zich verhoudt. Daarna verkent het theoretisch kader, hoofdstuk 3, de relevante literatuur en worden de theoretische deelvragen beantwoord. Vervolgens beschrijft hoofdstuk 4 de methoden voor het empirische onderzoek en haar relatie met de theorie. De keuzes die voor dit onderzoek zijn gemaakt, worden daarin verantwoord. Dan presenteren hoofdstuk 5, 6 en 7 de empirische bevindingen en analyseren deze aan de hand van de theorie. Tenslotte presenteert hoofdstuk 8 de conclusie, waarin een antwoord wordt geformuleerd op de hoofdvraag. Ook krijgen hierin de waarde van dit onderzoek aandacht, evenals suggesties voor vervolgonderzoek en aanbevelingen die uit dit onderzoek voortkomen.

2 CONTEXT

In het onderzoeken van de invloed van actoren op de ontwikkeling van loting in Amersfoort is het belangrijk de context van dit onderzoek in beeld te brengen. Inzicht in de context geeft namelijk een beter begrip van de bevindingen. Dit hoofdstuk gaat eerst in op algemene en politieke kenmerken van gemeente Amersfoort in paragraaf 2.1. Vervolgens gaat paragraaf 2.2 in op de context rondom democratische ontwikkeling in deze gemeente, waarvan loting als onderdeel kan worden gezien. Op loting in Amersfoort, in de vorm van de G1000 en de gelote burgerraad, gaat paragraaf 2.3 tenslotte in.

2.1 Gemeente Amersfoort

Gemeente Amersfoort, gelegen in Provincie Utrecht, telt ruim 150 duizend inwoners. De gemeente kent een gezonde economische dynamiek, die zij ook wil behouden en vergroten (Gemeente Amersfoort, 2016). Amersfoorters lijken volgens de Monitor Leefbaarheid en Veiligheid 2015 (De Bruijn & Van de Burgwal, 2016) tevreden over hun stad: zij geven hun gemeente gemiddeld het cijfer 7,6 (op een schaal van 1 tot 10) in de stadspeiling. De tevredenheid over hun eigen buurt was gemiddeld 7,3. Het bestuur van de stad krijgt echter net voldoende: een 5,8.

De huidige gemeenteraad van Amersfoort (die zitting heeft genomen vanaf maart 2014) bestaat uit de volgende partijen (met respectievelijk het aantal zetels): D66 (9), ChristenUnie (5), CDA (5), VVD (4), SP (4), PvdA (4), GroenLinks (3), Actief (2), Burger Partij Amersfoort (1), Amersfoort2014 (1) en Groep el-Messaoudi (1). Sinds 2010 is Lucas Bolsius, oorspronkelijk politicus bij het CDA, burgemeester van Amersfoort. Samen met wethouders Buijtelaar (VVD), Houwing (D66), Tigelaar (ChristenUnie), Stegeman (D66) en Imming (PvdA) vormt hij het college van burgemeester en wethouders (hierna 'college' genoemd).

2.2 Amersfoort en democratische ontwikkeling

Democratische ontwikkeling in de verhouding tussen de gemeente en haar burgers is al langer een onderwerp van aandacht in de Amersfoortse politiek. Al in de afgelopen coalitieakkoorden, met name vanaf 2010, krijgen ontpaternalisering van de gemeente, ruimte voor burgerinitiatieven, co-creatie en eigenaarschap van burgers veel aandacht. In het coalitieakkoord dat er nu ligt, "Samen maken we de stad", zijn democratische vernieuwing en burgerinitiatieven hoofdpunten in het beleid. "De coalitie onderkent de kracht in de samenleving en de eigen verantwoordelijkheid die mensen willen en kunnen nemen" (Coalitieakkoord Amersfoort 2014-2018) illustreert de houding van de coalitie.

Naast het teruggeven van eigenaarschap aan inwoners van de stad, heeft het overgeven van beslissingen en verantwoordelijkheden ook andere voedingsbronnen. Kritiek op de financiële houdbaarheid van de gemeente was hiervoor een impuls, maar ook de bredere trend van een meer participatieve samenleving in het sociaal domein als gevolg van de decentralisaties naar gemeenten in 2014. Een belangrijke factor die bovendien meespeelt in de ambitie om meer aan inwoners over te laten, is het besef dat expertise niet alleen binnen het gemeentehuis zit. Steeds meer ambtenaren, bestuurders en gemeenteraadsleden lijken overtuigd van de kennis en kunde van burgers. De ambitie om te veranderen speelt dus al langer in de Amersfoortse politiek. Burgerinitiatieven krijgen daarom al meerdere jaren de ruimte in Amersfoort. Tot de G1000 in Amersfoort ging geen van deze burgerinitiatieven echter volgens de principes van loting.

2.3 Amersfoort en loting

Vanaf 2014 wordt loting gebruikt als instrument om burgers te betrekken bij besluitvorming van gemeente Amersfoort. Dit is gedaan met G1000'en en zal waarschijnlijk toegepast worden in een experiment met een gelote burgerraad. De ontwikkeling van loting wordt besproken in hoofdstuk 5. Hier volgt informatie over de manieren waarop loting is of zal worden toegepast. Eerst komt de G1000 aan bod, daarna de gelote burgerraad.

2.3.1 G1000¹

In Amersfoort zijn vier G1000'en gehouden. In een democratisch vernieuwingsperspectief kan de G1000 getypeerd worden als een *mini-public*: een deliberatief forum (Boogaard & Michels, 2016, pp. 9-10). De nadruk ligt hierbij veelal op consensus en het volgen van procedures, waarin deliberatie kan plaatsvinden (Boogaard & Michels, 2016, p. 10). Een G1000 vindt in principe plaats op één dag, waarbij betrokken partijen (waaronder gelote burgers) met elkaar in gesprek gaan. Een G1000 zoals gehouden in Amersfoort en in navolging daarop op andere plekken in Nederland, is georganiseerd volgens zeven principes. Deze principes zijn:

1. *Burgers nemen het initiatief*. In principe ligt het initiatief voor het organiseren van een G1000 bij burgers, en niet bij de gemeente. Kanttekening hierbij is dat dit principe bij de G1000 in Enschede is losgelaten: de gemeente heeft hiertoe het initiatief genomen.
2. *Geen agenda*. Aan het begin van de dag liggen geen onderwerpen die besproken moeten worden vast, deze worden 'vanaf nul' door de deelnemers bepaald. Ook is er vooraf geen voorkeur voor bepaalde voorstellen.
3. *Dialoog*. De G1000 is er niet om discussie met elkaar te voeren, maar voor het zoeken naar inleving en verbinding bij de deelnemers onderling.
4. *Loting*. De deelnemers aan een G1000 worden geselecteerd met loting, zodat iedereen een even grote kans heeft om mee te doen.
5. *Hele systeem*. Alle belangrijke partijen (burgers, het bedrijfsleven en de gemeente) doen mee aan de G1000. De G1000 voert daarmee geen 'anti-politiek'.
6. *Transparant*. Het eigenaarschap van de resultaten en de totstandkoming daarvan ligt tijdens de hele dag bij de deelnemers. 'De deelnemers zijn gedurende de gehele dag zelf eigenaar van het resultaat en hoe het tot stand komt.'
7. *Veilig*. Er is op elk moment ruimte voor open dialoog door gekwalificeerde leiding en een zorgvuldig programma. De G1000 kent spelregels waaraan iedereen zich houdt.

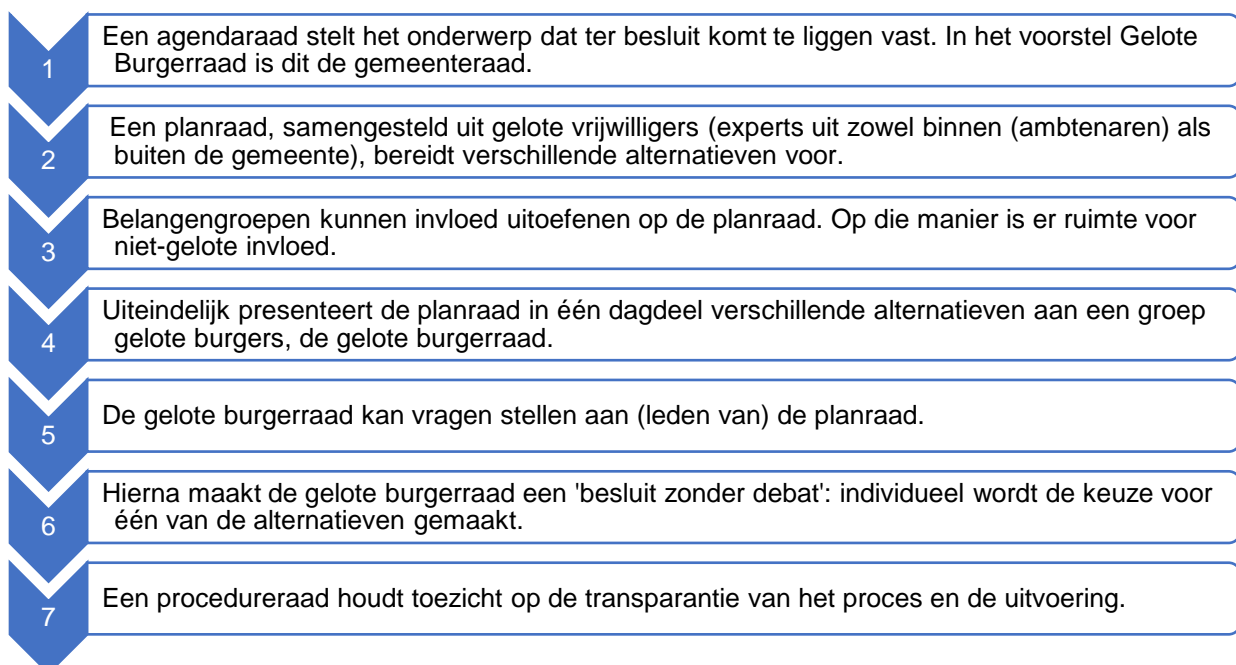
In Amersfoort werd in 2014 de eerste Nederlandse G1000 gehouden. Ook in 2016 werd een stadsbrede G1000 georganiseerd. Bij de G1000 in 2014 waren circa 800 mensen aanwezig, bij de G1000 in 2016 waren dit er iets minder dan 500. Ook werden in Amersfoort twee Wijk G1000'en gehouden in

¹ De informatie in deze paragraaf is gebaseerd op www.g1000.nu, Boogaard & Michels (2016) en interviews met Jerphaas Donner en Harm van Dijk

de wijken Kruiskamp en Zielhorst. Deze Wijk G1000'en werden verdeeld over meerdere bijeenkomsten, waarbij in de eerste bijeenkomst de gelote deelnemers de agenda bepaalden die in de volgende bijeenkomsten werden uitgewerkt. In Kruiskamp was de eerste bijeenkomst op 15 oktober 2014, waarbij meer dan 100 gelote burgers belangrijke thema's voor de wijk bepaalden. Vervolgens hebben zo'n 30 mensen zich beziggehouden met deze thema's en plannen voor de wijk gemaakt. Deze plannen werden op 17 januari 2015 gepresenteerd aan bewoners, pers en bestuurders. In Zielhorst liep dit traject van 15 oktober 2015 tot en met een slotbijeenkomst op 17 januari 2016, waarna werkgroepen nog verder zijn gegaan met het organiseren van activiteiten in de wijk.

2.3.2 Gelote burgerraad²

Een gelote burgerraad is een andere vorm van het betrekken van burgers bij beleid waarbij loting gebruikt wordt. Waar bij de G1000 de nadruk ligt op deliberatie, ligt deze bij de gelote burgerraad op besluitvorming. Een gelote burgerraad dient namelijk als vervangend orgaan voor de besluitvorming die normaliter bij de gemeenteraad ligt. In Nederland is nog geen voorbeeld van een gelote burgerraad die is gehouden. Wel wordt in gemeente Peel en Maas geëxperimenteerd met een Sociale Raad, dat enigszins lijkt op de gelote burgerraad. In gemeente Amersfoort wordt een voorstel voor een gelote burgerraad uitgewerkt. De gelote burgerraad vindt haar basis van de achterliggende ideeën en de gang van zaken in Bouricius (2013), die beschrijft hoe loting gebruikt kan worden zoals dat in het oude Athene gedaan werd. Het nemen van besluiten volgens een gelote burgerraad kent verschillende stappen en bijbehorende organen. Figuur 1 geeft de gang van zaken van de gelote burgerraad weer. Het proces herhaalt zich steeds opnieuw, wat betekent dat de gelote burgerraad en de planraad bij elk besluit een nieuwe samenstelling kent.

Figuur 1: gang van zaken van de gelote burgerraad

² De informatie in deze paragraaf is gebaseerd op de website www.loting.nu en interviews met Annemarie de Bruijn, Anne de Feijter, Hiske Land, Louis de la Combé en Henk Pijper

3 THEORETISCH KADER

Dit theoretisch kader zoekt antwoord op de theoretische deelvragen die in de inleiding bij de hoofdvraag zijn geformuleerd en biedt handvatten voor het empirisch onderzoek. Hiertoe gaat dit theoretisch kader in paragraaf 3.1 in op democratische verandering. Dit kader vat deze verandering op als verandering van een politieke institutie. Hierbij wordt ingegaan op de ruimte die institutionele verandering heeft vanuit een institutioneel perspectief en op de manier waarop deze ruimte tot stand komt. Hierin lijken actoren een rol te spelen. Het institutionele perspectief wordt daarom aangevuld met inzichten vanuit het politieke perspectief, beschreven in paragraaf 3.2. Paragraaf 3.3 sluit de paragraaf af met een schematische weergave van dit theoretisch kader en geeft bovendien antwoord op de theoretische deelvragen.

3.1 Democratische verandering

Om democratische verandering te bestuderen, wordt een institutioneel perspectief gebruikt. Democratische verandering kan namelijk worden gezien als een verandering van een politieke institutie. Om verandering van politieke instituties te bestuderen, gaat paragraaf 3.1.1 nader in op wat instituties zijn. Paragrafen 3.1.2 en 3.1.3 schetsen vervolgens het institutionele perspectief op de verandering, waarna in paragraaf 3.1.4 de plek voor actoren in dit perspectief aan bod komt.

3.1.1 Politieke instituties

North (1990) geeft de volgende definitie van een institutie: *“Institutions are the rules of the game in a society or, more formally, are the humanly devised constraints that shape human interaction”*. Hij beschrijft een institutie daarbij als iets dat door mensen is gecreëerd en dat de samenleving regelt en er beperkingen op legt. Er komen zowel formele regels uit voort, zoals wetten, als informele regels, zoals normen en waarden die gelden in de samenleving. Organisaties op zichzelf worden niet als instituties gezien, maar eerder als uitkomst van de institutie. De lokale democratie vormt daarmee een institutie, waarbij bijvoorbeeld de gang van zaken omtrent besluitvorming een uitkomst van de institutie zou zijn. De ontwikkeling van loting zou verandering van deze lokale democratie betekenen, en valt dus in North's (1990) definitie als institutionele verandering te zien.

Vanaf de opkomst van de institutionele benadering, die met de introductie van het 'nieuwe institutionalisme' door DiMaggio en Powell (1991) een grote impuls kreeg, zijn instituties veel en verschillend gedefinieerd. North's (1990) definitie wordt ook in de huidige institutionele literatuur het meest gehanteerd, vaak aangevuld met begrippen over het specifieke veld dat wordt bestudeerd. Daarom hanteert dit kader North's (1990) definitie en vult deze aan met inzichten in *politieke* instituties, zoals de democratische ontwikkeling van dit onderzoek te typeren valt. Politieke instituties bestaan uit regels voor verkiezingen en het type bestuur (Roland, 2004, p. 112). Deze zijn belangrijk voor het uiteindelijke beleid: de instituties vormen regels, het proces, en beïnvloeden daarmee de uitkomsten (Immergut, 1998). Bovendien hebben ze grote economische invloed (Olson, 1982; North & Weingast, 1989; North, 1990; Engerman & Sokoloff, 1997; Hall & Jones, 1999; Acemoglu et al., 2002, 2005b). Ondanks dat politieke instituties niet vaak veranderen, kunnen ze wel relatief snel veranderen vergeleken met geïnstitutionaliseerde sociale normen en waarden (Roland, 2004, p. 116). Politieke instituties veranderen bovendien moeizamer dan andere, zoals economische, instituties (Acemoglu & Robinson, 2008, p. 269).

Het perspectief op politieke instituties heeft zich ontwikkeld aan de hand van verandering van deze instituties.

3.1.2 Een endogene benadering van instituties

In de vroege institutionele literatuur werd namelijk uitgegaan van een voornamelijk endogene benadering. Hierin wordt gekeken naar de instituties zelf en wordt hun interactie met de maatschappij niet direct bestudeerd (Greif & Laitin, 2004). Deze endogene benadering van instituties wijst er daarnaast op dat instituties zelf-bevestigende of zelf-bekrachtigende uitkomsten zijn van een gang van zaken die zich steeds opnieuw afspeelt (Aoki, 2001; Greif, 1993; Greif, 1994). Instituties hebben de neiging zichzelf in leven te houden door het bestaan van bepaalde wetten, regels, culturen en gewoontes (Greif & Laitin, 2004) en dus weinig te veranderen (Barley & Tolbert, 1997; Clemens & Cook, 1999; Oliver, 1991; Scott, 1991). Pad-afhankelijkheid zorgt ervoor dat de institutie in principe dezelfde kant opgaat als daarvoor (David, 1994; North, 1999; Alexander, 2001;). Veelal ging institutionele literatuur dus over de stabiliteit en het voortbestaan van instituties (Garud et al., 2007, p. 959). Vanuit de endogene benadering is het niet direct logisch dat instituties veranderen. Binnen de institutie wordt namelijk geen prikkel gegeven om de institutie te veranderen (Greif & Laitin, 2004).

3.1.3 Verandering van instituties

De endogene benadering van verandering van instituties levert dan ook een paradox op. Hoe kan binnen een institutie worden aangezet tot verandering, als de mensen in die institutie zelf institutioneel vormgegeven zijn (Seo & Creed, 2002, p. 223; Greif & Laitin, 2004)? Hun gedrag en rationaliteit is immers gevormd door dezelfde institutie (Holm, 1995, p. 39; Greif & Laitin, 2004). Deze paradox wordt ook wel de *paradox of embeddedness of institutions* genoemd. Als oplossing van deze paradox gaf DiMaggio (1988) de notie van *institutional entrepreneurship*, ofwel institutionele ondernemers. Dit zijn actoren die veranderingen initiëren die bijdragen aan de ontwikkeling van bestaande of nieuwe instituties (DiMaggio, 1988). In dit concept van DiMaggio (1988) gaat het niet over invloeden van buitenaf, maar over invloeden van actoren van binnen het systeem. De *institutional entrepreneurs* zijn nog steeds endogeen en vormen volgens critici (o.a. Holm, 1995; Hirsch & Lounsbury, 1997; Clemens & Cook, 1999; Greif & Laitin, 2004; Meyer, 2006) geen antwoord op de *paradox of embeddedness of institutions*. *Institutional entrepreneurship* in een endogene definitie wordt daarom niet gezien als een complete oplossing voor de *paradox of embeddedness of institutions*. Volgens Weingast (1996) en Greif & Laitin (2004) moeten er oorzaken buiten de institutie liggen, ofwel 'exogene' oorzaken, die verandering binnen de institutie teweeg brengen.

Oliver (1992) ziet de samenstelling van mensen binnen een institutie, hun visies en handelwijzen, als bron voor het bewegen van de institutie. Het veranderen van deze mensen of hun visies en handelwijzen legt druk op het bewegen van de institutie: die is afhankelijk van de mensen die erin werken. Mensen kunnen andere visies hebben, doordat ze bijvoorbeeld van buiten komen, een andere achtergrond hebben, enzovoort. Sociale druk als bron van institutieverandering ligt dus op de scheidslijn van de endogene benadering: sociale druk ontstaat wel in de institutie, maar kan daar bronnen van buiten de institutie voor hebben.

Om toch een bevredigend antwoord te vinden op de *paradox of embeddedness of institutions* in het bestuderen van verandering van instituties, ontwikkelde de benadering van deze instituties zich

richting een exogene. Instituties veranderen namelijk wel en een traditioneel endogene institutionele benadering kan dit niet plaatsen. In de exogene benadering van instituties spelen actoren van buiten het bestaande democratische systeem een cruciale rol (Greif & Laitin, 2004). De politieke institutie staat namelijk niet op zichzelf, maar in constante wisselwerking met andere instituties en buitenstaande actoren. Sterker nog: deze heeft zij nodig voor haar voortbestaan, in plaats van enkel zelfbevestiging, zoals vanuit de endogene benadering beredeneerd. De exogene benadering van instituties laat namelijk wel ruimte voor verandering: deze benadering ziet instituties in haar interactie met menselijk gedrag en omgeving en is altijd een derde partij nodig om bestaande instituties te bevestigen (North, 1990). Oliver (1992) noemt naast sociale druk, die nog uitgaat van verandering van instituties door het veranderen van de endogene actoren, ook politieke druk als bron van verandering van instituties. Het idee van politieke druk past binnen de exogene benadering. Dit gaat namelijk over verschuivingen in belangen en machten buiten de institutie die voorheen het bestaande nog ondersteunden (Oliver, 1992). De aandacht voor belangen ontbreekt in vroegere institutionele benaderingen (Dacin et al., 2002, p. 47). De meer exogene kijk op instituties vormt hierop een aanvulling, door de variaties en veranderingen van instituties te verklaren aan de hand van de beweging in deze belangen (Dacin et al., 2002, p. 47). Hiermee heeft ook het concept van *institutional entrepreneurship* zich ontwikkeld sinds haar 'endogene' introductie door DiMaggio (1988). Hierover gaat de volgende paragraaf.

3.1.4 *Institutional entrepreneurship*

Om de verandering van instituties te kunnen bestuderen, is de institutionele benadering door het paradoxale probleem van *embeddedness of institutions* dus verschoven van een endogene richting een meer exogene benadering. Bij het focussen op verandering van instituties in plaats van de continuïteit ervan wordt belang gehecht aan de rol die actoren hierin spelen (Christensen et al., 1997; Garud et al., 2007, p. 960; Leca et al., 2008, p. 3). Dit komt ook door het besef dat verandering en vernieuwing plaatsvindt in het licht van een onvoorspelbaar politiek proces en een strijd tussen belangen van verschillende actoren (Garud et al., 2007, p. 960) en dus afhankelijk is van verschillende actoren rondom een institutie. *Institutional entrepreneurship* wordt daarom gezien als een zeer politiek proces (Fligstein, 1997; Seo & Creed, 2002; Garud et al., 2002). Hiermee wordt onderkend dat de politieke omgeving waarin een institutie zich bevindt invloed heeft op het bewegen van institutie.

Bijna alle toonaangevende literatuur hanteert dan ook de volgende definitie van *institutional entrepreneurship*: *institutional entrepreneurship* representeert de acties van actoren die belang hebben bij een bepaalde institutionele gang van zaken en die bronnen aanleveren om nieuwe instituties te creëren of bestaande te veranderen (DiMaggio, 1988; Fligstein, 1997; Rao et al., 2000; Seo & Creed, 2002). Het is dus het politieke proces dat de macht en belangen van actoren weergeeft (Fligstein, 1997; Seo & Creed, 2002). Ofwel: het gaat over het veranderen of creëren van nieuwe instituties door actoren vanuit hun politieke beweegredenen. In de definitie van DiMaggio (1988) gaat het nog om endogene actoren, zoals de vorige paragraaf beschreef, en in de exogene benadering van o.a. Fligstein (1997), Rao et al. (2000) en Seo & Creed (2002) om exogene actoren. De actoren die het *institutional entrepreneurship* uitvoeren worden de *institutional entrepreneurs* genoemd. In dit onderzoek wordt de betekenis van actoren als deze *institutional entrepreneurs* gehanteerd.

3.2 Een politiek perspectief

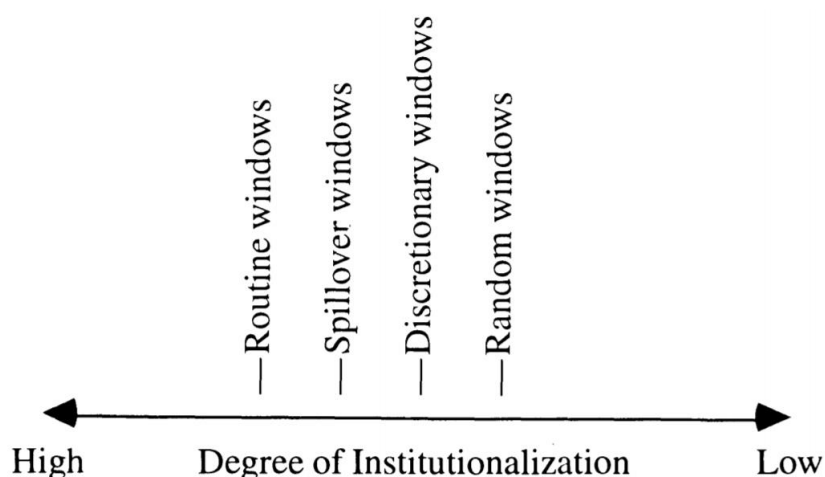
De institutionele theorie lijkt dus belang te hechten aan het politieke proces van verandering van instituties. Om de kennis dát het belangrijk is meer invulling te geven en dus ook beter te kunnen kijken naar de precieze politieke verhoudingen tussen actoren, is het relevant om ook de meer politieke benadering op de ontwikkeling van loting te verkennen. Dit wordt gedaan met theorie rondom *policy windows*, die het institutionele perspectief op verandering van instituties aanvult met inzichten in het politieke proces hieromheen. De *policy window* theorie richt zich in principe op beleidsverandering, maar sluit goed aan bij het exogene perspectief op institutionele verandering. Dit wordt duidelijk in de volgende paragrafen. Hierbij bespreekt paragraaf 3.2.1 eerst de theorie rondom *policy windows*, paragraaf 3.2.2 de manier waarop institutionalisering plaats krijgt in deze theorie en paragraaf 3.2.3 behandelt de invloed van actoren op het openen van *policy windows*.

3.2.1 *Policy windows*

Kingdon (1984) was de eerste die een model ontwikkelde voor het bestuderen van beleidsveranderingen vanuit een politiek perspectief. Het model staat tegenover een analytisch perspectief, dat er vanuit gaat dat beleidsverandering plaatsvindt op voorspelbare momenten in de tijd. De theorie van *policy windows* gaat er namelijk niet vanuit dat dit een circulair proces is, maar zegt dat bepaalde onderwerpen aandacht krijgen en op de agenda komen als drie stromen samenkomen: de probleemstroom, de politieke stroom en de beleidsstroom. De probleemstroom duidt op de aanwezigheid van bepaalde kwesties in de maatschappij. De beleidsstroom gaat over de ontwikkeling van beleidsoplossingen en het bestaan van alternatieven. Onderwerpen zullen namelijk sneller onder de aandacht van de politiek komen, als een mogelijke oplossing al klaarligt. De politieke stroom gaat over de bestaande politieke instituties en omstandigheden, zoals uitkomst van verkiezingen, lobbygroepen of de samenstelling van het gemeentebestuur. Deze drie stromen ontwikkelen zich in principe los van elkaar en hun ontwikkeling is niet afhankelijk van de ontwikkeling in de andere stromen. Als ze samenkomen, echter, en dus een kwestie speelt in de maatschappij, de oplossing voorhanden is en het politieke klimaat tegenover verandering gunstig is, gaat het zogenaamde *policy window*, het raam voor verandering, open. In het samenkomen van de stromen spelen *entrepreneurs* een rol. Dit bespreekt paragraaf 3.2.2. Voor het openen van het *policy window* is volgens Kingdon (1984) echter altijd een toevallige of geïnstitutionaliseerde gebeurtenis nodig, zoals een financiële crisis of verkiezingen. Het al dan niet samenkomen van deze drie stromen bepaalt in hoeverre de mogelijkheid tot agendering bestaat. Oftewel: het bepaalt hoe ver het raam voor beleidsverandering openstaat.

3.2.2 *Policy windows en institutionalisering*

Kingdon bespreekt in zijn theorie over *policy windows* dat de mate van institutionalisering uitmaakt voor het type *policy window* dat opengaat. Dit baseert hij op het werk van Walker (1977). Hoe sterker de institutionalisering, hoe minder toevallig een *policy window* opent. Howlett (1998, pp. 499-500) typeert vier verschillende typen *policy windows*, gebaseerd op Kingdon (1984), op gradatie van institutionalisering. De mate van institutionalisering bepaalt hoe voorspelbaar de opening van het *policy window* is. Daarnaast maakt Kingdon (1984) onderscheid tussen de aanleiding van het opengaan van het *window*: dit kan zijn vanwege een probleem dat zich aandient, of een politieke verschuiving. Figuur 2 geeft de typering van Howlett (1998) weer.

Figuur 2: typering van *policy windows* (Howlett, 1998)

Howlett (1998) legt zijn typering als volgt uit. *Routine windows* openen door het plaatsvinden van voorspelbare, geïnstitutionaliseerde gebeurtenissen. *Spillover windows* openen als er een overgebleven probleem in een reeds open *window* wordt geduwd en dus een probleem bij de oplossing wordt gezocht. *Discretionary windows* openen door de acties van individuele politieke actoren (die in het perspectief van Howlett dus niet erg geïnstitutionaliseerd zijn). *Random windows* tenslotte openen als een onverwacht probleem, een crisis, zich aandient. In deze typering is vooral bij *spillover windows* en *discretionary windows* een rol weggelegd voor actoren: naast een geïnstitutionaliseerde gebeurtenis en een crisis kunnen zij ervoor zorgen of een *window* opengaat of niet. De volgende paragraaf gaat verder in op de rol van actoren in het openen van een *window*.

3.2.3 *Entrepreneurs*

Ook Kingdon (1984) spreekt van zogenaamde *entrepreneurs* in zijn theorie over *policy windows*. In het samenkomen van de drie stromen kunnen deze *entrepreneurs* een belangrijke rol spelen door de stromen aan elkaar te koppelen. In de notie van Kingdon (1984) en anderen die de theorie van *policy windows* gebruiken zijn deze actoren niet enkel mensen van binnen de institutie. Zij kunnen ook externe actoren zijn. De *policy window* theorie sluit dus aan bij de meer exogene kijk op verandering van instituties. In het koppelen van de stromen door de *entrepreneurs* speelt framing een belangrijke rol. Hier vinden het institutionele perspectief en politieke perspectief elkaar. De mate waarin de *institutional entrepreneurs* in staat zijn de verandering, waarbij zij belang hebben, door het framen van problemen weten te koppelen aan de belangen van andere actoren die bij de institutie betrokken zijn, is namelijk cruciaal voor het slagen van de verandering (Maguire et al. 2004; Rao et al., 2000). Deze framing is contextafhankelijk: *institutional entrepreneurship* kan tot stand komen als hier bepaalde kansen voor liggen. Leca et al. (2008) geven als categorieën voor deze kansen een plotselinge ingrijpende gebeurtenis of acute omstandigheden in het ‘veld’ die een crisis kunnen veroorzaken, zoals klimaatproblemen of schaarste van bronnen. Deze kansen komen dus overeen met wat Kingdon (1984) in de probleemstroom zou vatten.

3.3 Tot slot

De institutionele benadering biedt met aanvullingen uit de politieke benadering een passend theoretisch kader om de verandering van een politieke institutie, namelijk de ontwikkeling van loting in de lokale democratie, te bestuderen. Figuur 3 geeft de ontwikkeling van de benadering van instituties met bijbehorende concepten volgens de bestaande literatuur weer.

Figuur 3: benadering van instituties

Dit theoretisch kader biedt daarmee, passend in de ontwikkeling van een endogeen naar een exogeen perspectief op institutionele verandering, de volgende concepten over de invloed van actoren op institutionele verandering: *embeddedness of institutions*, *institutional entrepreneurship* in de notie van DiMaggio (1988), *sociale druk*, *politieke druk* en *institutional entrepreneurship* zoals benaderd in een meer politiek perspectief. Hiermee wordt de rol van actoren bij de ontwikkeling van loting gezien. Deze concepten bieden daarmee handvatten voor het uitvoeren van het empirisch onderzoek. Hoofdstuk 4 beschrijft de operationalisatie van de concepten voor het empirisch onderzoek.

Dit theoretisch kader geeft antwoord op de drie theoretische deelvragen, zoals geformuleerd in de inleiding. Allereerst het antwoord op de deelvraag *Hoe ziet democratische verandering eruit?*. Democratische verandering kan getypeerd worden als de verandering van een politieke institutie. Vanuit een vroeg institutioneel perspectief, dat endogeen genoemd wordt, is het niet logisch dat instituties veranderen. Instituties worden namelijk gezien als op zichzelf staand en binnen de institutie vinden processen van zelfbevestiging plaats. Om verandering van een institutie te bestuderen, ontwikkelde de institutionele literatuur zich richting een exogene benadering. Hierin veranderen instituties als de institutie niet meer genoeg bevestiging van buiten de institutie krijgt. Deze exogene bevestiging is namelijk nodig voor het voortbestaan van de institutie.

Vervolgens de deelvraag *Hoe wordt ruimte voor democratische verandering gecreëerd?*. Institutionele verandering krijgt pas aandacht in de ontwikkeling naar een exogeen perspectief. Hierbij sluit het politieke perspectief aan. Het politieke perspectief op verandering, naar het gedachtegoed van Kingdon (1984), gaat ervan uit dat er ruimte voor verandering komt, ofwel het *policy window* opengaat, als drie stromen, namelijk de probleemstroom, de politieke stroom en de beleidsstroom, samenkomen.

Ten derde de deelvraag *Wat is de invloed van actoren op democratische verandering?*. In de endogene benadering van instituties zorgen actoren, in deze benadering per definitie endogene actoren, ervoor dat een institutie juist niet verandert: zij bevestigen de institutie doordat ze geïnstitutionaliseerd gedrag vertonen. Hierdoor ontstaat de paradox van *embeddedness of institutions*: hoe kan een institutie veranderen, als de actoren institutioneel vormgegeven zijn? De notie van *institutional entrepreneurship* van DiMaggio (1988), waarbij geduid wordt op de invloed van endogene actor op de institutie, lost deze paradox niet op. In de notie van sociale druk kunnen endogene actoren een institutie wel veranderen, omdat zij ook beïnvloed worden door exogene factoren. Politieke druk vervolgens duidt op verandering van instituties door verschuivende machten of belangen rondom de institutie. In de compleet exogene benadering zijn instituties zelfs helemaal afhankelijk van exogene actoren, die de institutie kunnen verandering door haar niet meer te bevestigen. De exogene actoren kunnen hierbij ervoor zorgen dat het *policy window* opengaat door de drie stromen uit het stromenmodel van Kingdon (1984) te koppelen.

4 METHODEN

Dit hoofdstuk beschrijft de methoden van dit onderzoek. Hiertoe besteedt het hoofdstuk in paragraaf 4.1 eerst aandacht aan het soort onderzoek, dan aan het onderzoeksdesign in paragraaf 4.2 en bespreekt paragraaf 4.3 de casusselectie. Dan worden de technieken voor de dataverzameling besproken in paragraaf 4.4, waarbij ook aandacht wordt gegeven aan de operationalisatie van de concepten die voortkwamen uit het theoretisch kader (hoofdstuk 2), en voor de data-analyse in paragraaf 4.5. In paragraaf 4.6 komt de manier waarop de kwaliteit van dit onderzoek gewaarborgd is aan bod. Paragraaf 4.7 vat dit hoofdstuk tenslotte kort samen.

4.1 Soort onderzoek

Dit onderzoek is verklarend en verkennend van aard. Verkennend, omdat de ontwikkeling van loting in Amersfoort en de betrokkenheid van actoren nog niet geheel in kaart is gebracht en dit onderzoek hierin voorziet. Boogaard & Binnema (2015) geven een reconstructie van de G1000 in Amersfoort vanuit een institutioneel-politiek perspectief en geven hierbij een beeld van de ontwikkeling van de G1000 en de actoren die hierbij betrokken waren. Dit onderzoek gaat in op de bredere ontwikkeling van loting in Amersfoort en betreft niet alleen de G1000, maar ook de gelote burgerraad in de verkenning van de ontwikkeling van loting in Amersfoort en de actoren die hierbij betrokken zijn.

Aan de hand van deze verkenning wil dit onderzoek uiteindelijk de invloed van actoren op de ontwikkeling van loting in Amersfoort verklaren. Om deze doelstelling te bereiken, is gekozen voor het uitvoeren van kwalitatief onderzoek. Kwalitatief onderzoek leent zich namelijk goed voor het bestuderen van onderwerpen waar nog weinig over bekend is (Bryman, 2012, p. 401). Over de invloed van actoren op institutionele verandering bestaat veel literatuur, zoals in het theoretisch kader beschreven. De invloed van actoren op de ontwikkeling van loting is echter nog niet onderzocht, vanwege het nieuwe karakter van dit instrument. De ontwikkeling van loting in Amersfoort is bovendien als uniek te zien, omdat nergens in Nederland meer gebeurd is rondom loting dan daar. Paragraaf 4.3 gaat hier verder op in.

Bij het karakter van kwalitatief onderzoek past het in kaart brengen van een specifieke context, in plaats van het vinden van algemeenheden. Dit type onderzoek gaat er namelijk vanuit dat gebeurtenissen of ontwikkelingen in de maatschappij niet op zichzelf staan, maar veeleer een resultaat is van de interactie tussen mensen (Bryman, 2012, p. 380). Bij het bestuderen van actoren in de ontwikkeling van loting in de lokale democratie sluit dit perspectief dus goed aan. De ontwikkeling wordt niet los van haar context gezien, maar juist als resultaat van deze context van verschillende actoren.

De rol van de theorie in het empirisch onderzoek is als volgt. In het verkennen van de ontwikkeling van loting in Amersfoort en de betrokken actoren hierbij speelde bestaande literatuur een kleine rol. Deze informatie is namelijk zeer contextafhankelijk en is derhalve door literatuur, behalve deels door Boogaard en Binnema (2015) nog niet in kaart gebracht. De literatuur diende in de empirische studie voornamelijk het verklarende karakter van dit onderzoek. In het onderzoeken van de invloed van actoren op ontwikkeling van loting in Amersfoort, waarbij de literatuur actoren kon typeren, de ontwikkeling vanuit een institutioneel-politiek perspectief kon bezien en handvatten kon bieden voor het concluderen over de invloed van actoren op de ontwikkeling, was de rol van de theorie dan ook sturend. De manier waarop de topiclijst voor de interviews voor het beantwoorden van de empirische deelvragen tot stand is gekomen, staat beschreven in paragraaf 4.4.1.3.

4.2 Onderzoeksdesign

Dit kwalitatief onderzoek maakt gebruik van een single case study design. Dit design houdt een gedetailleerde en grondige analyse van één casus in (Bryman, 2012, p. 66). De onderzoeksvraag van dit onderzoek richt zich specifiek op de ontwikkeling van loting in Amersfoort met het oog op betrokken actoren. Voor het diep doorgronden van een sociaal fenomeen, in dit onderzoek dus de ontwikkeling van loting in Amersfoort, is een case study zeer geschikt (Yin, 2013, p. 4). Een case study leent zich goed om een tijdelijke omstandigheid te onderzoeken (Yin, 2013, pp. 8-14). Het design sluit daarom ook goed aan bij het bestuderen van institutionele verandering in het lokale bestuur van Amersfoort.

Naast het grondig bestuderen van de ontwikkeling van loting is er nog een reden om dit onderzoek aan de hand van een case study uit te voeren. De ontwikkeling van loting in Amersfoort kan namelijk niet als fenomeen op zich gezien worden, maar in een bredere context van democratische ontwikkeling en de totstandkoming van de ontwikkeling in Amersfoort. Yin (2013, p. 16) noemt dat het bestuderen van een fenomeen dat moeilijk los kan worden gezien van haar context een goede reden om een case study uit te voeren. In een case study kunnen vanwege haar diepgaand begrijpende aard contextfactoren namelijk meegenomen worden.

Een case study design van dit onderzoek heeft gevolgen voor de generaliseerbaarheid van de bevindingen (Bryman, 2012, p. 69). Hierop gaat paragraaf 4.6.1 in.

4.3 Casusselectie

In deze case study werden de betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort als casus van democratische ontwikkeling genomen. Deze definitie van de casus is belangrijk voor het uitvoeren van een case study (Yin, 2013, pp. 29-34). Deze casus kent twee 'eenheden' binnen de casus: de G1000 en de gelote burgerraad. Dit zijn namelijk de twee experimenten waarbij in Amersfoort bij beleidsvorming gebruik wordt gemaakt van loting onder burgers. In figuur 4 staat de casus schematisch weergegeven. Hierbij is het donkerblauwe vlak de context waarbinnen de casus zich bevindt, de middelste kleur blauw de casus, met daarin de twee entiteiten in het lichtblauw.

Figuur 4: schematische weergave van de casus

Bij de casusselectie is gekozen voor een *extreme case*. Een *extreme case* is een case die vergeleken met haar omgeving niet normaal is (Yin, 2013, p. 52). In Amersfoort was vergeleken met andere Nederlandse gemeenten rondom de ontwikkeling van loting bijzonder veel gebeurd en is de dynamiek tussen verschillende actoren het meest zichtbaar, en daarmee in vergelijking met andere Nederlandse gemeenten 'niet normaal'. Daarom was deze gemeente het meest interessant voor het onderzoeken van de interactie tussen verschillende actoren in de ontwikkeling van loting.

Naast definiëring van de casus is ook afbakening ervan nodig om de case study uit te voeren (Yin, 2013, p. 33). Dit helpt om te bepalen wat het bereik van de dataverzameling zou moeten zijn en welke data iets zegt over de casus en welke iets over de context (Yin, 2013, p. 34). Bij de selectie van de respondenten is het criterium gehanteerd dat zij betrokken zijn of zijn geweest bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Zij hoefden dus niet per se op dit moment met loting in Amersfoort bezig te zijn, of in Amersfoort te wonen. 'Gemeente Amersfoort' werd in dit onderzoek opgevat als zijnde het instituut. Dit betekende echter niet, juist vanwege de inzichten in de invloed van actoren op institutionele verandering volgens de literatuur, dat verondersteld werd dat enkel actoren binnen de gemeentelijke organen van belang konden zijn in het bestuderen van de ontwikkeling van loting. In de dataverzameling zijn dus niet enkel actoren binnen, maar ook buiten de gemeentelijke organen opgenomen.

De afbakening van de casus heeft gevolgen voor de selectie van de respondenten, beschreven in paragraaf 4.4.1.1.

4.4 Dataverzameling

Deze paragraaf beschrijft de manier waarop de data voor het empirisch onderzoek is verzameld. Data is verzameld in de vorm van documenten en interviews. Eerst wordt ingegaan op de interviews, daarna op de verzameling van documenten. Het gebruik van documenten én interviews is bewust gekozen. Dit dient namelijk als controlemiddel voor data uit een afzonderlijke bron is verkregen (Bryman, 2012, p. 392).

4.4.1 Interviews

Om de empirische deelvragen te kunnen beantwoorden, is gesproken met betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Het idee hierbij was dat zij goed inzicht hadden in de ontwikkeling, konden vertellen over hun betrokkenheid en de manier waarop zij de ontwikkeling beïnvloedden.

Het merendeel van de data van dit onderzoek om de empirische deelvragen te beantwoorden is verzameld met interviews. Interviewen geeft ruimte voor flexibiliteit in dataverzameling, wat van pas komt in het onderzoeken van een casus in een specifieke context (Bryman, 2012, p. 469). Interviewen was daarom een goede manier om de empirische deelvragen van dit onderzoek te beantwoorden. De interviews waren semigestructureerd. Hierbij maakt de onderzoeker gebruik van een topiclijst met thema's, maar krijgt de respondent de ruimte om deze thema's naar eigen bevindingen in te vullen (Bryman, 2012, p. 471). Dit paste bij de aard van dit onderzoek, omdat op deze manier de theoretische concepten, waaruit de topiclijst werd samengesteld (zie paragraaf 4.4.1.3), door de respondenten ingevuld konden worden met casusafhankelijke informatie.

De interviews werden in principe gehouden op de locatie waar de respondent werkzaam was (in het gemeentehuis Amersfoort), of in een door de respondent voorgesteld café in het geval dat zij geen

werkplek beschikbaar hadden om het interview te houden. Één interview is telefonisch gehouden en één respondent is bevraagd via de mail, vanwege tijdsgebrek van deze respondenten. Bovendien is van één respondent later via mail nog aanvullende informatie verkregen. De respondenten zijn in principe één op één geïnterviewd. Één interview is gehouden met twee respondent tegelijkertijd, op verzoek van de respondenten. Hierbij ging de ene respondent op de helft van het interview weg, zodat de andere respondent, volgens de onderzoeker van grote waarde voor het onderzoek vanwege de relatief grote betrokkenheid bij loting, de andere helft van het interview in ieder geval vrijelijk heeft kunnen spreken.

4.4.1.1 *Selectie van respondenten*

Om de respondenten te selecteren, is een stakeholderanalyse uitgevoerd. Een stakeholderanalyse heeft tot doel inzicht te krijgen in de positie, de belangen, invloed, relaties tot andere actoren, netwerken en andere eigenschappen van de actoren in een ontwikkeling (Lindenberg & Crosby, 1981; Freeman, 1984; Blair et al., 1990). De stakeholderanalyse biedt daarmee de mogelijkheid om macht, posities en perspectieven van de ‘spelers’ (stakeholders) die een belang hebben of beïnvloed worden door een bepaalde beleidsverandering in kaart te brengen en te begrijpen (zie o.a. Hawkes et al., 2004; Buse & Harmer., 2007). Daarom wordt deze analyse gebruikt om inzicht te krijgen in de betrokkenheid van verschillende actoren in de ontwikkeling van loting en om, naast selectie van respondenten, ook de tweede empirische deelvraag te beantwoorden.

Varvasovsky & Brugha (2000, p. 341) beschrijven verschillende stappen van de stakeholderanalyse. Allereerst moeten de verschillende componenten van de betreffende kwestie verkend worden. Bij de stakeholderanalyse gaat het immers om de verhouding van de stakeholders tot die kwestie. Hiertoe heeft de onderzoeker deelgenomen aan een bijeenkomst van Democratic Challenge, waarbij de ontwikkeling van loting en deels ook de ontwikkeling van loting in Amersfoort aan bod kwam. Ook waren de eerste interviews vrij verkennend van aard, om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van loting in Amersfoort. De tweede stap is het identificeren van alle stakeholders of belanghebbenden bij deze kwestie. Dit kan ingewikkeld zijn, omdat niet alle actoren op het eerste oog zichtbaar betrokken zijn. Het netwerk van actoren die zich hadden ingezet voor de ontwikkeling van loting in Amersfoort, was vooraf niet helder voor de onderzoeker. Hierbij volgde de typering van ‘betrokkene’ de definitie van *institutional entrepreneurs* die in het theoretisch kader is gegeven. Wel kwam uit documenten en deelname aan de reeds genoemde Democratic Challenge-bijeenkomst een aantal aanknopingspunten. Voor de interviews met verschillende actoren werd daarom gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode. Bij de sneeuwbalmethode wordt door de onderzoeker eerst een kleine groep mensen benaderd die relevant zijn voor de onderzoeksvraag, en stellen deze mensen andere relevante respondenten voor (Bryman, 2012, p. 424; Hart & Hox, 2009). Deze methode komt vooral bij het bestuderen van een netwerk van individuen van pas (Coleman, 1958). In dit onderzoek was de sneeuwbalmethode voor respondentselectie dan ook zeer nuttig. De actoren kenmerkten zich namelijk niet door eenzelfde organisatie waaraan zij verbonden waren, of een bepaalde functie die zij vervulden om op basis daarvan geselecteerd te worden. De kleine groep mensen die door de onderzoeker het eerst benaderd is, kwam voort uit de aanknopingspunten die de onderzoeker had. In het eerste contact met hen en in de interviews die eruit volgden, heeft de onderzoeker gevraagd naar anderen die betrokken waren (geweest) bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Daar volgden weer suggesties op, vervolgens is de onderzoeker deze vraag blijven stellen bij de nieuwe respondenten, enzovoorts. De onderzoeker heeft op deze manier alle *stakeholders* geïdentificeerd, zoals de tweede stap in een stakeholderanalyse volgens Varvasovsky en Brugha (2000) voorschrijft. Deze stakeholders staan in hoofdstuk 6. Het is de onderzoeker niet gelukt om alle

stakeholders te interviewen. Met een enkeling kon de onderzoeker ondanks verschillende pogingen geen contact krijgen, een ander had geen tijd. Dit heeft gevolgen voor de kwaliteit van het onderzoek. Paragraaf 4.6.1 besteedt hier aandacht aan. Tabel 1 geeft de gesproken stakeholders en hun betrokkenheid bij loting in alfabetische volgorde weer. Om informatie niet rechtstreeks naar personen te kunnen herleiden, geven nummers in willekeurige volgorde in hoofdstuk 5, 6 en 7 aan welke respondent iets gezegd heeft, in plaats van de namen van de respondenten.

Naam	Betrokkenheid bij loting
Annemarie de Bruijn	Initiatiefnemer Wijk G1000 Kruiskamp; lid werkgroep Nieuwe Democratie
Louis de la Combé	Raadslid, lid werkgroep Nieuwe Democratie
Harm van Dijk	Initiatiefnemer G1000 Amersfoort 2014 en 2016
Jerphaas Donner	Initiatiefnemer G1000 Amersfoort 2014 en 2016
Anne de Feijter	Programmamanager Bestuurlijke Ontwikkeling gemeente Amersfoort, lid werkgroep Nieuwe Democratie
Mirjam Hilhorst	Initiatiefnemer Wijk G1000 Kruiskamp en Zielhorst, G1000 Amersfoort 2016
Hiske Land	Raadslid, lid werkgroep Nieuwe Democratie
Esther Lans	Raadsgriffier
Henk Pijper	Raadslid, lid werkgroep Nieuwe Democratie
Jos van Winkel	Hoofd afdeling Bestuur en Strategie gemeente Amersfoort

Tabel 1: respondenten

4.4.1.3 Topiclijst

De respondenten werden geïnterviewd aan de hand van een topiclijst. Deze is als volgt tot stand gekomen. Allereerst werden topics aan de hand van theoretische concepten opgesteld. Hierbij zijn de theoretische concepten bij hun operationalisatie ‘vertaald’ naar niet-theoretische bewoordingen. Op die manier werd ervoor gezorgd dat de bewoording van de topics die in de interviews gebruikt werd aansloot bij de belevingswereld van de respondenten. Om deze reden is de topiclijst soms ook aangepast, omdat topics werden aangepast naar de bewoordingen van de respondent die uit een interview bleken. Ook is de topiclijst tussentijds aangepast, als bleek dat bepaalde topics (en daarmee dus theoretische concepten) meer of minder aan de orde kwamen dan verwacht. Hiermee werd betere aansluiting tussen de theorie en de empirie beoogd. Ten derde werd de topiclijst aangepast, om bepaalde empirische bevindingen vanuit één interview ook voor te leggen aan andere respondenten. Dit verhoogde de geloofwaardigheid, beschreven in paragraaf 6.4.1.

Ook wilde de onderzoeker de precieze betrokkenheid bij de ontwikkeling van loting van de respondent bevragen. Ook hiertoe werd een aantal topics aan de topiclijst toegevoegd. Dit werd ook gedaan voor casusafhankelijke informatie, namelijk de ontwikkeling van loting in Amersfoort of informatie over de G1000 of de gelote burgerraad. Bovendien kende het interview een introductie, waarin de onderzoeker zichzelf voorstelde, verteld werd over het onderzoek en het gebruik van de data, en werd gevraagd of het interview opgenomen mocht worden. Aan het einde van het interview werd gevraagd of de respondent nog iets aan de orde wilde laten komen, of de respondent kon helpen in het contact met andere respondenten en werd de respondent bedankt. Ook werd hier gevraagd of de respondent het transcript nog wilde nakijken. In dat geval stuurde de onderzoeker het transcript van het interview op. Tabel 2 geeft de uiteindelijke versie van de topiclijst en de oorsprong van de bevroegde topics weer.

Oorsprong	Topic
Introductie	-voorstellen -introductie onderzoek -structuur interview: duur en inhoud -opnemen? -vragen?
Institutional entrepreneurship -endogeen/exogeen	Achtergrond respondent
Institutional entrepreneurship -politieke/sociale druk	Aanleiding betrokkenheid
Institutional entrepreneurship -politieke/sociale druk	Drijfveer betrokkenheid
Context	Stand van zaken loting Amersfoort
Context	Huidige bezigheden m.b.t. loting
Context	Uitleg G1000/gelote burgerraad
Policy window (probleemstroom)	Aanleiding/oorzaak verandering
Policy window	Noodzaak verandering
Policy window (politieke stroom)	Politieke klimaat voor verandering
Policy window	'Tijd rijp'?
Institutional entrepreneurship -politieke of sociale druk?	Betrokkenen (G1000/gelote burgerraad)
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship	Belangrijke actoren
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship	Samenwerkende actoren
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship	Samenstelling 'netwerken'
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship -zelfbevestiging institutie	Tegenwerkende actoren
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship -bevestiging uit institutie of derde actoren	Afhankelijkheid (macht)
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship	Rollen actoren in ontwikkeling
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship	Wie nodig voor volgende stap?
Endogeen/exogeen perspectief & institutional entrepreneurship	Wie is onmisbaar geweest?
Afsluiting	-wil de respondent nog iets aan de orde laten komen? -wie moet ik verder spreken? -verder proces, terugkoppeling, lezen transcript? -bedanken

Tabel 2: topiclijst

4.4.2 Documenten

Naast interviews zijn voor dit onderzoek documenten verzameld. Dit had verschillende functies. Allereerst een verkennende functie: aan de hand van documenten kreeg de onderzoeker gevoel voor de context en een beeld van de casus. Ten tweede hadden documenten een functie in de stakeholderanalyse. Documenten gaven namelijk aanknopingspunten voor het in kaart brengen van betrokken actoren. Ten

derde zijn documenten gebruikt om inzicht te krijgen in het idee en het verloop van de G1000'en in Amersfoort en van een gelote burgerraad.

Hiertoe zijn documenten van verschillende bronnen verzameld door de onderzoeker, op eigen initiatief of op aanraden van een respondent. Allereerst werden jaarrapportages van de gemeenteraad, griffie en rekenkamercommissie gebruikt voor het onderzoeken van de houding van de gemeenteraad tegenover experimenten met loting, en de ontwikkeling van de gelote burgerraad specifiek. Daarnaast werden verschillende krantenartikelen geraadpleegd die iets zeiden over de ontwikkeling van loting. Daarbij gaven ze bovendien een beter idee van de context van de casus. Ook zijn verschillende online bronnen verzameld in de vorm van blogs en de website van de G1000. Bij online documenten is de geloofwaardigheid ervan een kritisch punt (Bryman, 2012, p. 554). Iedereen kan namelijk iets online zetten en het belang van de auteur is niet altijd duidelijk. Het combineren van de informatie uit online documenten met de informatie uit andere documenten en interviews was een manier om deze geloofwaardigheid te waarborgen. Bovendien zijn de online documenten voornamelijk benut om betrokken actoren in kaart te brengen, en werd informatie over de ontwikkeling van loting naast andere documenten en interviews gelegd, zodat een correct beeld ontstond.

Onderstaande tabel (tabel 3) geeft de gebruikte documenten weer. In bijlage 1 zijn de teksten van online documenten opgenomen, in verband met de mogelijkheid dat deze documenten niet meer terug te vinden zullen zijn.

Naam document	Soort document en bron	Documentnummer
Jaarrapportage Raad, Griffie en Rekenkamercommissie 2015	Officieel staatsdocument, gemeente Amersfoort	1
Jaarrapportage Raad, Griffie en Rekenkamer 2016	Officieel staatsdocument, gemeente Amersfoort	2
Politiek Amersfoort: Geen steun meer voor de WAR	Krantenartikel, AD	3
Meer zeggenschap voor Amersfoorter in eigen buurt	Krantenartikel, AD	4
Eerste burgerraad Amersfoort	Persbericht, Vereniging van Nederlandse Gemeenten	5
Een Amersfoorts experiment met een gelote burgerraad- 16 februari in de Raadsacademie	Online document, Annemarie de Bruijn	6
Verhaal Annemarie	Online document, de WAR	7
Werkgroep loting	Online document, Harmen Zijp	8
Broedplaats 'Samen maken we de stad'	Online document, Harmen Zijp	9
Raadsacademie Gelote Burgerraad	Online document, Harmen Zijp	10
2 ^e Raadsacademie Gelote Burgerraad Amersfoort	Online document, Harmen Zijp	11
Resultaten 2014	Online document, G1000 Amersfoort	12
Resultaten 2016	Online document, G1000 Amersfoort	13
Wijk G1000 Kruiskamp	Online document, G1000 Amersfoort	14
Wijk G1000 Zielhorst	Online document, G1000 Amersfoort	15

Tabel 3: verzamelde documenten

4.4.3 Dataverzadiging

De onderzoeker is bij de dataverzameling op zoek gegaan naar het punt van dataverzadiging. De vraag of voor een onderzoek genoeg respondent zijn gesproken, is moeilijk in kwalitatief onderzoek (Bryman, 2012, p. 425). Er is namelijk geen vaste steekproefgrootte die de populatie genoeg representeert, zoals in kwantitatief onderzoek het geval is. Bovendien is het in dit onderzoek lastig te bepalen welke actoren een rol hebben in de ontwikkeling van loting. Deze ontwikkeling is namelijk misschien ingezet door bepaalde acties, die niet als directe aanleiding voor de verandering gezien worden. In dit onderzoek is dit probleem ondervangen door ook te vragen naar eventuele actoren die niet meer betrokken waren, maar wel waren geweest, naar eventuele personen die de actor geïnspireerd hadden en meer open vragen. Bij het in kaart brengen van een compleet netwerk aan actoren waren bovendien de twee experimenten waarop dit onderzoek zich richtte, namelijk de G1000 en de gelote burgerraad, richtinggevend. Op die manier kon het bereik van het netwerk al geconcretiseerd worden. De onderzoeker bemerkte bij de laatste drie interviews dat er weinig nieuwe informatie en perspectieven naar voren kwamen. Dit heeft de onderzoeker daarom beschouwd als punt van dataverzadiging.

4.5 Data-analyse

Om de data die verzameld is, zoals beschreven in paragraaf 4.4, te gebruiken in het onderzoek, is deze data geanalyseerd. Deze paragraaf beschrijft de wijze waarop de data-analyse is uitgevoerd. Hiertoe bespreekt paragraaf 4.5.1 eerst de manier waarop de interviews zijn getranscribeerd, en paragraaf 4.5.2 daarna de manier waarop de transcripten van de interviews en de documenten zijn gecodeerd.

4.5.1 Transcriberen

Om de interviews te kunnen analyseren, zijn ze, nadat de respondenten hiertoe toestemming hadden gegeven, opgenomen en later getranscribeerd. Opnemen en transcriberen geeft de onderzoeker namelijk de kans om zich volledig te richten op het interview en pas na het interview de informatie op te schrijven (Bryman, 2012, p. 482). In de transcripten is het audiobestand letterlijk uitgewerkt. Op die manier bleven de precieze uitspraken van de respondent behouden, wat belangrijk is voor de interpretatie van de uitspraken (Bryman, 2012, p. 482). Wel heeft de onderzoeker soms een aantal zinnen overgeslagen bij het transcriberen, als niet verwacht werd dat dit onderdeel nuttige informatie voor het onderzoek bevatte. In dat geval zijn 'timestamps' ingevoerd, voor het geval dat de onderzoeker later toch nog het stuk van het interview wilde gebruiken en terugluisteren. Door de interviews te transcriberen, kon de onderzoeker bovendien inzicht vertonen in de onderzoekstechnieken. De transcripten zijn dan ook bijgevoegd in bijlage 2. Dit verkleint de afhankelijkheid van de onderzoeker in dit onderzoek, zoals paragraaf 4.6.1 beschrijft. Het interview is zo snel mogelijk na het afnemen van het interview getranscribeerd, om zo eventuele thema's of constatering van respondenten mee te kunnen nemen in het volgende interview en zo ook aan andere respondenten voor te leggen.

Aan de respondenten is aan het einde van het interview gevraagd of zij wensten het transcript te lezen en controleren. Dit was bij twee respondenten het geval. Zij hebben de transcripten vervolgens zonder voorstel voor wijzigingen goedgekeurd.

4.5.2 Coderen

De transcripten van de interviews zijn vervolgens gecodeerd, net als de verzamelde documenten. Dit is gedaan aan de hand van NVivo Software. NVivo is geschikt voor het creëren van overzicht in de data en is daarom handig voor de data-analyse (Boeije, 2006, pp. 116-117). Bij het coderen heeft de onderzoeker eerst zes transcripten *open* gecodeerd. Dit bood de kans om de data te labelen, uit te splitsen, samen te voegen en te organiseren (Strauss & Corbin, 1990, p. 61 in: Bryman, 2012). Hierbij werden thema's gehangen aan bepaalde stukken in het interview die dichtbij de uitspraken van de respondent blijven (Boeije, 2006, p. 116). Koppeling aan de ideeën van de onderzoeker vanuit de theorie of aan andere interviews vond nog niet plaats. Dit gebeurde pas in de volgende stap, om ruimte te laten voor nieuwe thema's die de respondenten aandroegen. De onderzoeker verwachtte namelijk dat dit in de eerste interviews voornamelijk het geval zou zijn. Na het open coderen van de eerste zes interviews, werden de codes met elkaar vergeleken, samengevoegd en gecategoriseerd, ofwel *axiaal* gecodeerd (Strauss & Corbin, 1990, p. 96, in: Bryman, 2012; Boeije, 2006, p. 99). Hierbij werd dus gezorgd voor koppeling van de empirische resultaten aan de theoretische concepten, en werden codes uit verschillende interviews waar zinvol geschaard onder dezelfde code om meer structuur in de data te scheppen. De lijst van gehercodeerde open codes is bijgevoegd in bijlage 3. De laatste stap in het codeerproces was *selectief* coderen. Dit schept duidelijkheid over de relaties tussen codes en geeft bepaalde hoofd- en subcodes aan, waarbij dus het belang van bepaalde codes duidelijk wordt (Strauss & Corbin, 1990, p. 116 in: Bryman, 2012; Boeije, 2006, pp. 107-108). Dit resulteerde in een codeboom, die alle nuttige informatie uit de transcripten dekte en bovendien gebruikt werd om de documenten te analyseren. De codeboom is bijgevoegd in bijlage 4. De gecodeerde data vormde de basis voor het formuleren van de bevindingen in de hoofdstukken 5, 6 en 7, waarin de empirische deelvragen beantwoord worden, waarmee ook het antwoord op de hoofdvraag geformuleerd is in de conclusie.

4.6 Kwaliteitscriteria

Lincoln en Guba (1985) en Guba en Lincoln (1994) spreken van twee kwaliteitscriteria die aan kwalitatief onderzoek gesteld moeten worden, namelijk *trustworthiness*, betrouwbaarheid, en *authenticity*, authenticiteit. Deze paragraaf bespreekt deze kwaliteitseisen en hoe dit onderzoek hieraan voldaan heeft.

4.6.1 *Trustworthiness*

Betrouwbaarheid ten eerste bestaat uit vier subcriteria. De eerste is *credibility*: is het onderzoek geloofwaardig (Boeije, 2006, p. 149; Van Thiel, 2007, p. 57; Bryman, 2012, p. 390)? De geloofwaardigheid kan worden gewaarborgd door het fenomeen in specifieke concepten te definiëren en deze concepten vervolgens te operationaliseren, waardoor theorie en empirie in lijn met elkaar zijn (Bryman, 2012, p. 390; Yin, 2013, pp. 46-47). In dit onderzoek is de *credibility* dan ook bewaakt door de empirische studie grotendeels vorm te geven met geoperationaliseerde theoretische concepten. *Credibility* gaat bovendien over de vraag of de verbanden die worden gesteld inderdaad bestaan (Yin, 2013, pp. 47-48). In deze case study was het vaststellen van verbanden moeilijk, al dan niet onmogelijk, omdat het fenomeen niet los gezien kon worden van haar omgeving en de onderzoeker de ontwikkeling van loting in Amersfoort niet direct kon waarnemen. Indirecte aannames zouden hierdoor niet overeen kunnen komen met de daadwerkelijke gebeurtenis. In dit onderzoek is de geloofwaardigheid gewaarborgd door verschillende

perspectieven van respondenten op een beschreven situatie te horen en interviews én documenten te gebruiken.

De eis van *transferability* ten tweede betreft de overdraagbaarheid van bevindingen (Boeije, 2006, pp. 155-156; Van Thiel, 2007, pp. 57-58; Bryman, 2012, pp. 390, 392). Het statistisch generaliseren, namelijk het generaliseren van de bevindingen in de casus naar de gehele onderzoekspopulatie (Yin, 2013, p. 40), is vanwege de aard van kwalitatief onderzoek en zo ook dit onderzoek, namelijk een zeer specifieke context, problematisch. Het nauwkeurig beschrijven van de casus in haar context maakt het voor de lezer mogelijk om eventuele gelijkenissen tussen contexten en zo ook de generaliseerbaarheid te beoordelen (Bryman, 2012, p. 392). In dit hoofdstuk is dit dan ook gedaan in hoofdstuk 2. Daarnaast zit de overdraagbare waarde van case studies, zoals dit onderzoek, niet zozeer in het veralgemeniseren van bevindingen naar andere entiteiten, maar naar het generaliseren naar de theorie, ofwel analytische generaliseerbaarheid: met de case wordt een empirisch perspectief op al bestaande literatuur geworpen (Yin, 2013, pp. 21, 40-44). In dit onderzoek is gekeken in hoeverre de invloed van actoren op de ontwikkeling van loting in Amersfoort overeenkwam met de theoretische veronderstellingen over de invloed van actoren op institutionele verandering. Daarmee waren de bevindingen te generaliseren naar de theorie en werd de analytische generaliseerbaarheid gewaarborgd.

De derde eis is *dependability*, ofwel de mate waarin het onderzoek afhankelijk is van de onderzoeker wat betreft de nauwkeurigheid (Bryman, 2012, p. 392; Van Thiel, 2007, p. 55). Om hier inzicht in te geven, moeten alle fasen in het onderzoek zo nauwkeurig mogelijk geformuleerd worden (Bryman, 2012, p. 392). Daarom heeft de inleiding nauwgezet de gedachtegang naar de hoofdvraag en deelvragen weergegeven en geeft dit hoofdstuk inzicht in de operationalisatie van de theorie, de dataverzameling en de data-analyse. Een nadeel voor de *dependability* van dit onderzoek was dat het onderzoek door één onderzoeker werd uitgevoerd. Het onderzoek werd daardoor in hoge mate ook afhankelijk van deze ene onderzoeker. Wel heeft de onderzoeker hierom hulp en reflectie gevraagd van 'peers': de onderzoeksbegeleider en andere scriptieonderzoekers. Ook heeft de onderzoeker onderzoeksmethoden van tevoren bestudeerd en scholing in methoden gevolgd. Dit vergrootte de onderzoeksbekwaamheid van de onderzoeker en dit is de *dependability* dus ten goede gekomen.

Het laatste criterium is *confirmability*. Dit slaat op de objectiviteit van het onderzoek (Boeije, 2006, p. 149; Bryman, 2012, p. 392). In kwalitatief onderzoek is dit echter lastig, omdat de onderzoeker heel bewust in de omgeving van zijn onderwerp duikt (Bryman, 2012, p. 392). Het onderzoek probeert echter wel een open blik te houden bij de dataverzameling door via de sneeuwbalmethode alle betrokken actoren in kaart te brengen. Ook kwam de onafhankelijkheid van de onderzoeker ten opzichte van de ontwikkeling van loting in Amersfoort de *confirmability* ten goede. De onderzoeker was namelijk niet geëngageerd in democratische vernieuwing en had geen banden met de stad Amersfoort of de respondenten, en stond daardoor redelijk neutraal in het onderwerp.

4.6.2 Authenticity

Naast betrouwbaarheid is authenticiteit de tweede eis die Lincoln en Guba (1985) aan kwalitatief onderzoek stellen. Deze eis betreft de maatschappelijke en politieke impact van het onderzoek (Bryman, 2012, p. 393). Lincoln en Guba (1985) spreken over verschillende eisen aan authenticiteit die actie van de onderzoeker vragen, namelijk het bijdragen aan het beter begrijpen van het sociale milieu (*ontological authenticity*), het beter begrijpen van standpunten van andere actoren (*educational authenticity*), het bijdragen aan een impuls voor de actoren om hun omgeving te veranderen (*catalytic authenticity*) en het

bieden van handvatten aan de actoren om hen tot actie aan te zetten (*tactical authenticity*) (Bryman, 2012, p. 393). Omdat dit onderzoek de ontwikkeling van loting in Amersfoort bestudeert, terwijl deze ontwikkeling nog in gang is en het voorstel over een gelote burgerraad op het moment van onderzoeken in ontwikkeling is, heeft de onderzoeker echter geprobeerd zich zo min mogelijk te mengen in deze ontwikkeling, om zo geen partij te trekken voor bepaalde actoren of een standpunt in te nemen. Daarom is bij dit onderzoek niet geïnvesteerd in deze eisen van authenticity. Juist om deze neutraliteit is wel rekening gehouden met de vijfde component van authenticiteit volgens Lincoln en Guba (1985): *fairness*, ofwel het eerlijk weergeven van verschillende perspectieven (Bryman, 2012, p. 393). Hierom is geprobeerd zoveel mogelijk betrokken actoren te spreken. Echter is het niet gelukt alle betrokken actoren te spreken en konden hun perspectieven ook niet goed worden weergegeven in dit onderzoek. Wel heeft de onderzoeker er daarom voor gekozen om hun perspectieven ook niet via de interpretatie van andere respondenten weer te geven, om een zo eerlijk mogelijk beeld te geven.

4.7 Tot slot

Dit hoofdstuk heeft de methoden van dit onderzoek beschreven. Door middel van kwalitatief onderzoek is geprobeerd de deelvragen en hoofdvraag van het onderzoek te beantwoorden en daarmee de doelstelling van het onderzoek te bereiken. Kwalitatief onderzoek sloot goed aan bij de aard van het onderzoek, namelijk het bestuderen van specifiek de betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Hiertoe is een extreme case study uitgevoerd. Als casus is de betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort genomen, waarin zowel ingegaan werd op de G1000 als op de gelote burgerraad. Voor de case study zijn tien semigestructureerde interviews met betrokken actoren en relevante documenten als data gebruikt. Een stakeholderanalyse werd uitgevoerd, waaruit respondenten geselecteerd werden. De interviews werden gehouden aan de hand van een topiclijst, die grotendeels is vormgegeven aan de hand van geoperationaliseerde theoretische concepten. De documenten en interviews samen vulden elkaar goed aan in de informatie die zij gaven en zorgden zo ook voor bevestiging van juistheid van de data. De data is vervolgens geanalyseerd aan de hand van transcriberen en coderen. Dit zorgde ervoor dat de data als basis kon dienen voor het beantwoorden van de empirische deelvragen en daarmee ook het beantwoorden van de hoofdvraag. In dit onderzoek is tenslotte op verschillende manieren rekening gehouden met kwaliteitscriteria aan kwalitatief onderzoek. Hoewel dit onderzoek ook gebreken kent, is op veel punten de kwaliteit gewaarborgd.

5 ONTWIKKELING LOTING AMERSFOORT

Dit hoofdstuk bespreekt de bevindingen omtrent de ontwikkeling van loting in Amersfoort en beantwoordt daarmee de eerste empirische deelvraag: *Hoe heeft loting zich in Amersfoort ontwikkeld?*. Deze ontwikkeling bleek te verdelen in drie fasen. Deze fasen worden elk besproken. Paragraaf 5.1 presenteert daarom de bevindingen van het begin van de verandering, paragraaf 5.2 de verdere ontwikkeling van de G1000 en paragraaf 5.3 de ontwikkeling van de gelote burgerraad. Bovendien geeft elke paragraaf naast bevindingen ook een analyse van de bevindingen, waarbij de bevindingen geconfronteerd worden met de theorie zoals besproken in hoofdstuk 3. Paragraaf 5.4 tenslotte vat de bevindingen die in dit hoofdstuk gepresenteerd zijn en de analyse ervan samen.

5.1 Begin verandering

De begin van de ontwikkeling van loting in Amersfoort wordt gekenmerkt door de aanleiding tot deze verandering, en de aanwezigheid van een zekere noodzaak. Paragraaf 5.1.1 bespreekt de aanleiding die aanzette tot het begin van de verandering, paragraaf 5.1.2 de noodzaak.

5.1.1 Aanleiding

De interactie tussen politiek en burgers werd als aanleiding voor verandering van de lokale democratie in Amersfoort, en dus voor het experimenteren met loting in de vorm van een G1000 en een gelote burgerraad, aangegeven. Deze interactie lijkt namelijk te worden gekenmerkt door een grote afstand (R1 t/m 10). Hierbij werden deze groepen door respondenten daadwerkelijk als tweeledig weggezet: aan de ene kant staan de burgers, degenen die niet werken voor de gemeente, en aan de andere kant ‘de politiek’, vertegenwoordigd door de organen binnen het gemeentehuis, namelijk de gemeenteraad, het college en de ambtenaren (R1 t/m R6). De initiatiefnemers van de twee G1000’en die in Amersfoort hebben plaatsgevonden, zien het als twee verschillende werelden (R1, R2). De raadsgriffier merkt dit ook, maar ziet het niet als een onoverbrugbaar verschil: *“...want het zijn toch soms wel verschillende werelden, dat is helemaal niet erg, want dan moet je elkaars taal leren spreken”* (R8). Het bestaan van deze afstand tussen de politiek en burgers is volgens de respondenten aanleiding geweest voor de ontwikkeling van loting (R1 t/m 10). Een raadslid omschrijft het als volgt: *“Ik denk dat het eigenlijk begonnen is bij de ideeën van een aantal mensen, ook door iedereen breed gevoeld, dat er toch een soort verwijdering is tegen ‘de politiek’, wie dat mogen wezen, en ‘het volk’, wie dat mogen wezen”* (R5).

De wens tot verandering wordt zowel geuit door mensen binnen de politiek en mensen daarbuiten. Volgens respondent 2 heerst er onder burgers *“een diepgeworteld wantrouwen tegen alles wat met het systeem te maken heeft”* en gaf dat burgers aanleiding om de huidige democratische gang van zaken te willen veranderen (R2). Ook in het politieke klimaat leek ruimte te zijn voor verandering. Er is opkomende aandacht voor het legitimiteitsprobleem van de lokale democratie (R4). Dit besef komt het uitvoeren van experimenten met loting ten goede (R3).

5.1.2 Noodzaak

De aanleiding tot verandering in Amersfoort lijkt dus duidelijk. Bovendien hebben de raadsleden, de raadsgriffier en een burger die zich inzetten voor de ontwikkeling van loting een gevoel van het bestaan

van noodzaak tot verandering (R4, R5, R6, R8, R9). Één raadslid antwoordt als volgt op de vraag wat er gebeurt als de politiek zich niets aantrekt van de bestaande onvrede: *“In zijn extreme? De Franse revolutie was hetzelfde”* (R6). Dit raadslid ziet experimenten met loting als het zoeken naar een antwoord op de onvrede. Respondent 4 geeft aan dat de staat van het lokaal bestuur afhankelijk is van de bewegingen van haar burgers. Een ander raadslid geeft aan dat de ‘kloof’ schadelijk zou zijn voor de politiek: *“... de dood in de pot is natuurlijk als wij hier met z’n negenendertigen beslissingen gaan nemen, die wel effect hebben voor 144 duizend mensen, en dat ze achteraf zeggen van ‘wat een stelletje klootzakken zijn het daar’. Dat zou ik dodelijk vinden”* (R5). Politici zien het bestaan van een kloof tussen de gemeente en burgers dus aan als noodzakelijke reden om deze kloof te dichten, waarbij zij lotingsexperimenten duiden als eventueel middel daarvoor. Wel is opvallend dat een specifieke gebeurtenis die deze noodzaak duidelijk maakte, in Amersfoort niet heeft plaatsgevonden: *“want in Amersfoort zie je, we zijn een relatief rijke stad, zijn welvarend, gaat eigenlijk allemaal wel heel goed”* (R3). Respondent 10 geeft aan dat een echte crisis de ontwikkeling van loting ten goede zou komen: *“...geen crisis inderdaad, terwijl dat wel een goede aanleiding voor verandering is. Waarbij een verandering niet vanuit een ambitie dat het anders of beter zou moeten, maar vanuit een noodzaak wordt gedreven. En die hebben het wel makkelijker. Dan is de urgentie voor iedereen ook duidelijk”* (R10). De ontwikkeling van loting is dus in gang gezet zonder een aanwijsbare ‘crisis’ die als noodzaak diende, maar vraagtekens worden gezet bij de mate waarin een gevoelde noodzaak onder raadsleden in afwezigheid van een crisis voldoende is.

5.1.3 Analyse

Deze analyse confronteert de bevindingen met het theoretisch kader. Het theoretisch kader besteedt aandacht aan het ontstaan van *policy windows* volgens Kingdon (1984), waarbij aanzet tot verandering wordt gegeven. Hiervoor moeten drie stromen aanwezig zijn: de probleemstroom, de politieke stroom en de beleidsstroom. Het bestaan van een kloof tussen burger en politiek, die door beide kanten als probleem wordt ervaren, kan tot de eerste stroom gerekend worden. De politieke stroom houdt het karakter van het politieke veld in, zoals politieke instituties en omstandigheden (Kingdon, 1984). In het begin van de ontwikkeling van loting in Amersfoort lijkt loting geen plek te kunnen krijgen in de politieke instituties. Wel is de aandacht voor het legitimiteitsprobleem van de democratie binnen de politiek een factor die ervoor zorgt dat de politiek open staat voor verandering. De beleidsstroom die Kingdon (1984) tenslotte noemt is duidelijk aanwezig: Van Reybrouck biedt met zijn boek *Tegen Verkiezingen* en het Belgische voorbeeld een alternatief aan voor traditionele besluitvorming, namelijk een G1000. Alle drie de stromen zijn dus te herkennen in de aanleiding tot ontwikkeling van loting in Amersfoort. Kingdon (1984) zegt daarnaast dat, om ook uiteindelijk het raam tot beleidsverandering open te laten gaan, een gebeurtenis nodig is. Deze gebeurtenis, die de noodzaak vormt tot verandering, lijkt in Amersfoort aanwezig te zijn geweest. Deze noodzaak heeft echter niet de vorm van een specifieke gebeurtenis, zoals Kingdon (1984) en Leca et al. (2008) aangeven als noodzaak tot verandering. Het *window* was vanuit de typering van Howlett (1998) dus geen *routine window*: van een geïnstitutionaliseerde gebeurtenis was geen sprake, noch een *random window*: een onverwachte crisis diende zich niet aan. In Amersfoort werd de ruimte voor verandering dus gecreëerd zonder dat een urgente gebeurtenis daartoe dwong. Vanuit de theorie (Howlett, 1998) valt dus te veronderstellen valt dat actoren een rol speelden in het openen van het *window*.

5.2 Verdere ontwikkeling G1000³

In Amersfoort hebben vier G1000'en plaatsgevonden: twee stadsbrede en twee wijk G1000'en. Paragraaf 5.2.1 gaat in op de G1000 in 2014, paragraaf 5.2.2 op de projecten die uit deze eerste G1000 voortkwamen, vooronder de Wijk G1000'en, en paragraaf 5.2.3 bespreekt de G1000 in Amersfoort in 2016. Paragraaf 5.2.4 geeft kort de stand van zaken rondom de ontwikkeling van de G1000 weer en paragraaf 5.2.5 tenslotte analyseert de bevindingen aan de hand van de theorie.

5.2.1 G1000 2014

Op 11 november 2011 vond in België de eerste G1000 plaats, naar aanleiding van een zeer lang durende kabinetsformatie. David van Reybrouck was hiervan een van de initiatiefnemers en schreef later het boek *Tegen Verkiezingen*. De ontwikkeling van loting in Amersfoort begon met het idee een G1000 te organiseren, zoals die ook in België was georganiseerd naar aanleiding van een zeer lang durende formatieperiode. Harm van Dijk raakte geïnspireerd door het idee van een G1000 en kreeg de ambitie dit ook in Amersfoort te organiseren. Hiervoor raakte hij in contact met Jos van Winkel, hoofd van de afdeling Strategie & Bestuur bij gemeente Amersfoort. Op deze manier kwam hij in contact met anderen in de gemeente. Samen met twee anderen initieerde en organiseerde hij de G1000, waarbij hij geholpen werd door veel vrijwilligers bij de organisatie, bedrijven voor de sponsoring en de gemeente voor het loten van burgers uit de basisadministratie, het versturen van uitnodigingen en promotie. De eerste G1000 in Amersfoort vond op 22 maart 2014 plaats, vier dagen na de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2014.

5.2.2 Projecten na G1000 2014

Uit de G1000 2014 kwam een aantal projecten, gedragen door themagroepen die zich op de G1000 rond een onderwerp hadden gevormd. Veel van deze themagroepen vielen echter al snel uiteen, of sloten zich aan bij andere bestaande initiatieven⁴. Uit de eerste G1000 zijn concreet twee plannen uitgevoerd. Dit viel tegen met de verwachting die aan de G1000 werd gesteld: concrete resultaten bleven veelal uit. Het eerste plan is Groenvisie Amersfoort. Uit de G1000 in 2014 kwam een groep burgers die zich in wilde zetten voor een groene stad. Deze groep werd vervolgens vertegenwoordigd in Project Groenvisie, dat later succesvol samen met bestuurders en betrokken organisaties een Groenvisie voor de stad Amersfoort opstelde. Daarnaast werd in de Amersfoortse wijken Kruiskamp en Zielhorst een reeks bijeenkomsten georganiseerd door de werkgroep Wijk G1000, zoals beschreven in hoofdstuk 2. De plannen van de Wijk G1000 in Kruiskamp werden op 17 januari 2015 gepresenteerd aan bewoners, pers en bestuurders. In Zielhorst vond een slotbijeenkomst plaats op 17 januari 2016, waarna werkgroepen nog verder zijn gegaan met het organiseren van activiteiten in de wijk.

³ De beschrijving van de ontwikkeling van de G1000 in Amersfoort is gebaseerd op interviews met respondenten 1 tot en met 4 en 8 t/m 10 en document 12 tot en met 15. Met het oog op de leesbaarheid van deze paragraaf, die zeer feitelijk van aard is, verwijst deze voetnoot naar de bronnen en wordt dit in de tekst niet meer gedaan, tenzij de informatie van een enkele bron afkomstig is.

⁴ Boogaard en Binnema (2015)

5.2.3 G1000 2016

Op 9 april 2016 vond een tweede stadsbrede G1000 in Amersfoort plaats. Deze werd op vrijwel vergelijkbare manier georganiseerd als de eerste keer. Wel werd actiever geworven binnen bepaalde doelgroepen, waardoor er bijvoorbeeld meer jongeren aanwezig waren dan de eerste keer. Echter leidde de doelgerichte werving in vrouwencentra, wijkcentra en moskeeën niet tot meer deelnemers uit deze doelgroepen. Na deze G1000 vond een *follow-up* bijeenkomst plaats op 21 april 2016. Hierbij kwamen zo'n 500 mensen, waaronder naast gelote burgers ook bestuurders en ambtenaren, bijeen. Tien projecten werden vanuit de G1000-organisatie ondersteund bij het maken van een concreet plan. Uiteindelijk presenteerden 3 van deze projecten hun plan bij de gemeenteraad op 20 september 2016.

5.2.4 Stand van zaken

De organisatoren van de G1000'en in Amersfoort houden zich op dit moment vooral bezig met het landelijk platform. Ook hebben zij nagedacht over het organiseren van een G1000 in Amersfoort in 2018. Eventueel zou dit een thematische G1000 worden, om een betere koppeling met de gemeente voor het bereiken van resultaten te krijgen. Hiervoor heeft de werkgroep contact met verschillende wethouders. Tot nu toe is geen overeenstemming bereikt over een thema en ligt er dan ook geen concreet plan om in 2018 weer een G1000 in Amersfoort te houden. Vanuit de gemeente zijn de eisen aan een thema op dit moment namelijk te moeilijk te realiseren.

5.2.5 Analyse

Paragraaf 5.1.3 besprak de aanleiding tot de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Hier leken de drie stromen van het *policy window* model van Kingdon (1984) samen te komen, en ging door het bestaan van een noodzaak het raam voor verandering open. In de gebeurtenissen vanaf het plaatsvinden van de G1000 in 2014, lijkt dit raam voor verandering in de vorm van een G1000 dicht te zijn gegaan. Concrete resultaten, in de vorm van verandering van de institutie, bleven uit. De G1000 bereikte wel andere resultaten, maar hierbij is niet te spreken van institutionele verandering. De poging om een G1000 te organiseren waarbij de verbinding met de gemeente beter wordt gemaakt, is voorlopig gestaakt. De politieke wil om nog een G1000 te organiseren ontbreekt, en dus lijkt de politieke stroom niet sterk genoeg om het raam voor verandering te openen en zo ruimte voor verandering te creëren. De beleidsstroom en de probleemstroom lijken namelijk niet anders te zijn geworden in vergelijking met het begin van de ontwikkeling van loting.

5.3 Ontwikkeling gelote burgerraad⁵

Deze paragraaf gaat in op de ontwikkeling van de gelote burgerraad, die begon na de G1000 in 2014, aan de hand van de oprichting van de werkgroep Nieuwe Democratie in paragraaf 5.3.1, de verdere

⁵ De beschrijving van de ontwikkeling van de gelote burgerraad in Amersfoort is gebaseerd op interviews met respondenten 4 tot en met 9 en document 1 tot en met 11. Met het oog op de leesbaarheid van deze paragraaf, die zeer feitelijk van aard is, verwijst deze voetnoot naar de bronnen en wordt dit in de tekst niet meer gedaan, tenzij de informatie van een enkele bron afkomstig is.

ontwikkeling van het voorstel in paragraaf 5.3.2 en de stand van zaken rondom het voorstel in paragraaf 5.3.3. Tenslotte confronteert paragraaf 5.3.4 de bevindingen met de theorie.

5.3.1 Van G1000 naar werkgroep Nieuwe Democratie

Een aantal burgers dat had deelgenomen aan de G1000 in 2014 wilde verder met loting, maar niet op die manier van een G1000. Zij vormden een projectgroep en kwamen samen op het idee van een gelote burgerraad, volgens de ideeën van Bouricius (2013). Op 11 maart 2015 vond een bijeenkomst in De WAR plaats, georganiseerd door de gemeente, waarbij burgers en de gemeente samen zouden komen om na te denken over verbetering van de samenwerking tussen ‘de stad en het stadhuis’. De WAR was een broedplaats in Amersfoort, waar geëngageerde inwoners zo nu en dan bijeen kwamen. Twee leden van de projectgroep pitchten hun idee over een gelote burgerraad. Verschillende mensen van de gemeente raakten hierover enthousiast en samen met de burgers gingen zij verder als werkgroep, die ‘werkgroep Nieuwe Democratie’ ging heten. Vanaf toen werkten zij samen aan een voorstel voor een gelote burgerraad.

5.3.2 Experiment gelote burgerraad

Op 21 april 2015 presenteert de werkgroep hun ideeën over een gelote burgerraad aan de gemeenteraad. Er lijkt draagvlak te zijn. Wel geeft de gemeenteraad hen kritische vragen mee, waarmee zij verder aan de slag gaan. Ook raakt het idee als project aangesloten bij Democratic Challenge en wordt hiermee in verschillende bijeenkomsten nagedacht en gesleuteld aan het idee van de gelote burgerraad. Op 2 december 2016 vindt een studiedag plaats, waarin verder wordt nagedacht over de gelote burgerraad. Op 16 februari 2016 wordt de gelote burgerraad opnieuw besproken in de Raadsacademie en worden de antwoorden op de vragen die de gemeenteraad in april 2015 stelde gegeven. Deze Raadsacademie eindigt in het voorstel om een experiment met een gelote burgerraad in gang te zetten.

5.3.3 Stand van zaken

Momenteel werkt de werkgroep aan het voorstel Gelote Burgerraad, dat aan de gemeenteraad voorgelegd gaat worden. Hiervoor worden (bilaterale) gesprekken met woordvoerders van alle partijen gevoerd (R5). De leden van de werkgroep hopen op een kleine meerderheid voor het voorstel, waarna het experiment van start zou kunnen gaan. Eigenlijk zou het voorstel al begin 2017 komen, maar dit liep vertraging op. De werkgroep had daarna de ambitie om het voorstel voor het zomerreces door de gemeente te hebben en verwachtten hier een nipte meerderheid (R4). Het ontbreken van voldoende draagvlak zorgt voor vertraging van het voorleggen van het voorstel aan de gemeenteraad.

5.3.4 Analyse

Paragraaf 5.1.3 beschreef dat de probleemstroom, de politieke stroom en de beleidsstroom zoals Kingdon (1984) beschrijft aanwezig waren toen de ontwikkeling van loting in Amersfoort in gang gezet werd met de organisatie van een G1000. Bij het ontstaan van het idee een gelote burgerraad te houden, dat deels voortkwam uit de G1000, lijken de stromen ook aanwezig. Het idee van de projectgroep vond namelijk aansluiting bij mensen van binnen de gemeente en kreeg meer vorm met de werkgroep Nieuwe

Democratie. Bij de ontwikkeling van de gelote burgerraad is het bestaande alternatief, de beleidsstroom, niet de G1000, maar de gelote burgerraad. Wel lijkt, net als bij de G1000, de politieke stroom niet sterk genoeg te zijn: genoeg politieke wil om daadwerkelijk te experimenteren met een gelote burgerraad ontbreekt.

5.4 Tot slot

Dit hoofdstuk besprak de ontwikkeling van loting in Amersfoort en geeft daarmee antwoord op de eerste empirische deelvraag, namelijk: *Hoe heeft loting zich in Amersfoort ontwikkeld?*. Tabel 4 geeft de bevindingen van dit hoofdstuk, geanalyseerd aan de hand van het stromenmodel van Kingdon (1984), schematisch weer. In de aanloop van de G1000 lijken alle drie de stromen vertegenwoordigd te zijn en in 2014 vindt dan ook een G1000 plaats. Na de G1000 2014 is de politieke wil voor de G1000 afgenomen. Er vinden toch nog meerdere G1000'en plaats. Deze staan echter vrij los van de gemeente. Het experimenteren met een gelote burgerraad, een ander beschikbaar alternatief op de bestaande besluitvorming, wordt ook niet door de hele politiek gedragen en hierbij lijkt de politieke stroom dus ook niet voldoende aanwezig te zijn om het raam voor verandering open te laten gaan.

Stromen volgens Kingdon (1984) / Fase verandering	Probleemstroom: het bestaan van een probleem	Politieke stroom: het bestaan van politieke wil voor verandering	Beleidsstroom: het bestaan van beschikbare alternatieven	Resultaat: raam voor verandering
Begin verandering	Burgers en mensen uit de gemeente bemerken een kloof tussen de gemeente en de burgers. Dit geeft aanleiding en volgens politici ook noodzaak tot verandering.	Vanuit de gemeente komt hulp bij het organiseren van een G1000 en de politieke wil voor de G1000 lijkt te bestaan.	Door het uitkomen van het boek <i>Tegen Verkiezingen</i> van Van Reybrouck en de G1000 in België dient zich een alternatief voor besluitvorming aan: het houden van een G1000.	Open
Verdere ontwikkeling G1000	De gevoelde aanleiding en noodzaak tot verandering blijft bestaan.	De politieke wil voor een G1000 is afgenomen: politici zijn teleurgesteld in de G1000 2014.	De G1000 2014 is geweest en blijft een alternatieve vorm van besluitvorming. Twee Wijk G1000'en en een stadsbrede G1000 in 2016 worden dan ook gehouden.	Deels open: de G1000'en worden alsnog gehouden, maar staan los van de politiek.
Ontwikkeling gelote burgerraad	De gevoelde aanleiding en noodzaak tot verandering blijft bestaan.	De politieke wil voor een gelote burgerraad is er wel bij de gemeenteraadsleden en in hun partijen die vertegenwoordigd zijn in de werkgroep, maar andere partijen in de gemeenteraad lijken moeilijk overtuigd te worden. Bovendien worden strenge eisen aan het voorstel gesteld.	Een ander besluitvormingsalternatief waarbij ook gebruik wordt gemaakt van loting dient zich aan: een gelote burgerraad.	Deels open: het voorstel maakt vorderingen, maar stuit ook op weerstand in de gemeenteraad.

Tabel 4: de ontwikkeling van loting in Amersfoort

6 BETROKKEN ACTOREN

Dit hoofdstuk presenteert de bevindingen over de betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort. De structuur van dit hoofdstuk volgt de fasen van de ontwikkeling zoals beschreven in hoofdstuk 5. Paragraaf 6.1 gaat in op de betrokken actoren bij het begin van de ontwikkeling. Paragraaf 6.2 gaat vervolgens in op de betrokken actoren bij de verdere ontwikkeling van de G1000 en paragraaf 6.3 tenslotte op de betrokken actoren bij de gelote burgerraad. Het samenkomen van de actoren die betrokken waren bij de G1000 en de betrokkenen bij de gelote burgerraad heeft deels met elkaar te maken. De paragrafen geven deze samenhang daarom, waar aanwezig, aan. Bij elk van de drie paragrafen worden bovendien de bevindingen aan de hand van de theorie geanalyseerd. Het hoofdstuk eindigt met paragraaf 6.4, waarin de geanalyseerde bevindingen worden samengevat en een antwoord op de tweede empirische deelvraag, namelijk *Welke actoren waren betrokken bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort?*, wordt gegeven.

6.1 Actoren begin ontwikkeling⁶

In het begin van de ontwikkeling van loting in Amersfoort, in aanloop naar de G1000 2014, waren verschillende actoren betrokken. Deze paragraaf bespreekt eerst de bevindingen rondom de betrokkenheid van de initiatiefnemers in paragraaf 6.1.1 en dan in paragraaf 6.1.2 die van andere partijen. Tenslotte volgt een paragraaf die deze bevindingen analyseert.

6.1.1 *Initiatiefnemers G1000 2014*

Harm van Dijk, Amersfoorts ondernemer, raakte geïnspireerd door de ideeën van Van Reybrouck en wilde een G1000 ook in zijn stad, Amersfoort, organiseren. Hij is met dat idee aan de slag gegaan en is op zoek gegaan naar anderen die dit samen met hem aan wilden pakken. Zo ontmoette hij Jerphaas Donner via een gezamenlijke kennis vanuit een burgerinitiatief waaraan Harm van Dijk deelnam. Jerphaas Donner vond een G1000 een mooi idee om meer passie voor de democratie teweeg te brengen, die hij voor de Nederlandse en Amersfoortse democratie weinig voelde. Ook Nicole Estejé, juridisch en organisatiekundig adviseur, sloot zich bij de G1000-groep aan. Zij ontmoette Harm van Dijk op de bijeenkomst *Liquid Democracy*, waar Amersfoortse burgerinitiatieven centraal stonden. Deze drie actoren namen initiatief tot het houden van een G1000 en waren daarmee de kern van de organisatie van de G1000 2014. Wegens een conflict tussen Nicole Estejé en Harm van Dijk, grotendeels vanwege verschillen in visie op de G1000, heeft Nicole Estejé zich echter voor het plaatsvinden van de G1000 afgesplitst van de G1000-groep. De botsing kwam volgens Harm van Dijk voort uit verschillende perspectieven, namelijk het institutionele van Nicole Estejé, tegenover die van de 'leefwereld' van Harm van Dijk.

⁶ De beschrijving van de betrokken actoren bij de G1000 in Amersfoort is gebaseerd op interviews met respondenten 1 tot en met 4 en 8 tot en met 10 en document 12 tot en met 15. Met het oog op de leesbaarheid van deze paragraaf, die zeer feitelijk van aard is, verwijst deze voetnoot naar de bronnen en wordt dit in de tekst niet meer gedaan, tenzij de informatie van een enkele bron afkomstig is.

6.1.2 *Andere partijen*

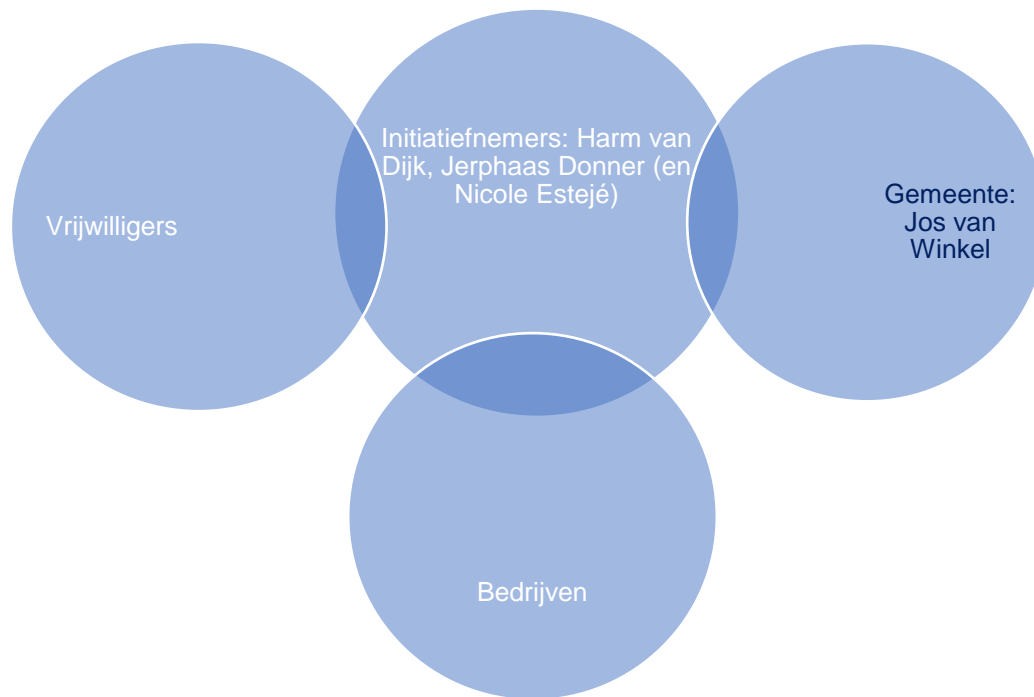
Bij het organiseren van de G1000 kregen de initiatiefnemers hulp van veel andere burgers, die als vrijwilliger meehielpen aan de organisatie. Ook legden zij connecties met verschillende bedrijven, die hen hielpen met financiële sponsoring, en ondersteuning in middelen.

Daarnaast kregen de initiatiefnemers hulp van de gemeente via Jos van Winkel. Jos van Winkel, hoofd Strategie & Bestuur bij gemeente Amersfoort, vond het experimenteren met een G1000 een inspirerend idee. Hij vond dat het huidige bestuurlijke systeem zou moeten vernieuwen. Daarom bracht hij Harm van Dijk in contact met verschillende mensen binnen de gemeente, die ook open stonden voor het idee van een G1000. De verschillende mensen en afdelingen binnen de gemeente zorgden ervoor dat de initiatiefnemers van de G1000 de hulp kregen die zij nodig hadden bij de organisatie van de G1000. Jos van Winkel bleef hierin contactpersoon. De gemeente bood financiële ondersteuning, lootte burgers uit de basisadministratie in de afdeling Onderzoek & Statistiek, de wethouder stuurde de uitnodigingen naar de burgers en bovendien hielp de gemeente in de promotie van de G1000. Jos van Winkel kon de initiatiefnemers in veel zaken tegemoetkomen, maar duidt ook op de bepaalde grenzen die hij moest stellen. Zo kon de gemeente niet onbeperkt beschikking over promotiekanalen beschikbaar stellen, en kon hij de kritiek van Harm van Dijk op de tekst in de uitnodiging, opgesteld door de wethouder, niet inwilligen. Dit zorgde echter niet voor een breuk in de samenwerking.

6.1.3 *Analyse*

De betrokkenheid van actoren is te verwachten vanuit de theorie: zogenaamde *entrepreneurs* kunnen ervoor zorgen dat de probleemstroom, de politieke stroom en de beleidsstroom samenkomen (Kingdon, 1984). De ontwikkeling van loting in Amersfoort werd in gang gezet door een exogene actor, een burger: Harm van Dijk. Hij verzamelde vervolgens meerdere exogene actoren om zich heen: samen met twee andere burgers nam hij initiatief tot de G1000 en andere burgers werkten mee als vrijwilliger. Bovendien kregen de initiatiefnemers hulp van bedrijven, ook exogene partijen. Tevens zochten de exogene actoren verbinding met de gemeente via de samenwerking met een endogene actor: Jos van Winkel. De G1000 is dus de uitkomst van een initiatief van exogene actoren, met hulp van meerdere exogene actoren en de institutie zelf door hulp van een endogene actor. Vanuit de theorie was het aannemelijk dat actoren een rol speelden in het openen van het *policy window* (zie paragraaf 5.1.3). Er lijkt sprake te zijn van een *discretionary window*: de aanzet tot verandering door de acties van individuele actoren (Howlett, 1998), zo blijkt uit deze bevindingen.

In de definitie van *entrepreneurs* volgens het exogene institutionele perspectief, zijn de *entrepreneurs* exogene actoren die een belang hebben bij het veranderen van een institutie (DiMaggio, 1988; Fligstein, 1997; Rao, Morrill & Zald, 2000). De initiatiefnemers van de G1000 passen binnen deze definitie: Harm van Dijk en Jerphaas Donner wilden democratische verandering tot stand brengen. Het is daarnaast opvallend dat de definitie van *entrepreneurs* die op exogene actoren doelt, ook op endogene actoren toepasbaar is, zo blijkt uit de bevindingen. Jos van Winkel zette zich namelijk in voor de verandering, omdat hij vond dat de Amersfoortse democratie moest vernieuwen. De definitie van *entrepreneurs* die gegeven wordt in de *policy window* theorie van Kingdon (1984), geldt dus ook voor endogene actoren. Figuur 5 geeft de betrokken actoren bij het begin van de ontwikkeling en hun onderlinge verbondenheid weer. De witte letters staan voor exogene actoren, de blauwe letters voor endogene, gezien vanuit de theoretische typering van actoren.

Figuur 5: actoren begin ontwikkeling

6.2 Actoren verdere ontwikkeling G1000⁷

Deze paragraaf gaat in op de actoren die na de eerste G1000 betrokken bleven of werden. Paragraaf 6.2.1 bespreekt daartoe de initiatiefnemers van de G1000 en paragraaf 6.2.2 de andere betrokken partijen. Paragraaf 6.2.3 koppelt deze bevindingen aan de theorie.

6.2.1 *Initiatiefnemers G1000 na G1000 2014*

Na de G1000 2014 richtten Harm van Dijk en Jerphaas Donner zich vooral op het landelijke G1000-platform dat ondersteunt bij de organisatie van G1000'en op andere plekken in Nederland. Bovendien bleven sommigen betrokken bij de G1000 nadat zij als deelnemer bij de G1000 waren geweest. Uit de G1000 2014 kwam een projectgroep voort, die de G1000-ervaring breder in de stad wilde verspreiden. De projectgroep splitste zich al snel na de G1000 op. Een deel wilde echt aan de slag en dialoog organiseren, het andere deel wilde eerder verder theoretiseren met het concept loting. Bij de eerste groep zaten Mirjam Hilhorst, Annemarie de Bruijn, Simon Hoogland, Bert Veenstra, Benno Meijer, Annemiek Goris, Peter Wiersma, Marijke Versteeg, Nils Bloemendaal en Tiemen de Lange. De groep, met Mirjam Hilhorst als voortrekker, organiseerde samen met Jerphaas Donner en Harm van Dijk de Wijk G1000'en in de Amersfoortse wijken Kruiskamp en Zielhorst. Hierbij zochten zij contact met bewoners van de wijk, om samen de G1000 te organiseren. De tweede groep zou later aan de slag gaan met de gelote burgerraad, beschreven in paragraaf 6.3. Bovendien organiseerden verschillende initiatiefnemers in 2016 nog een stadsbrede G1000 in Amersfoort. De initiatiefnemers hiervan waren wederom Harm van Dijk en Jerphaas Donner, net zoals bij de eerste G1000, en bovendien Mirjam Hilhorst, die zich bij hen aansloot na haar deelname aan de eerste G1000 en haar betrokkenheid bij de Wijk G1000'en.

⁷ Idem voetnoot 6

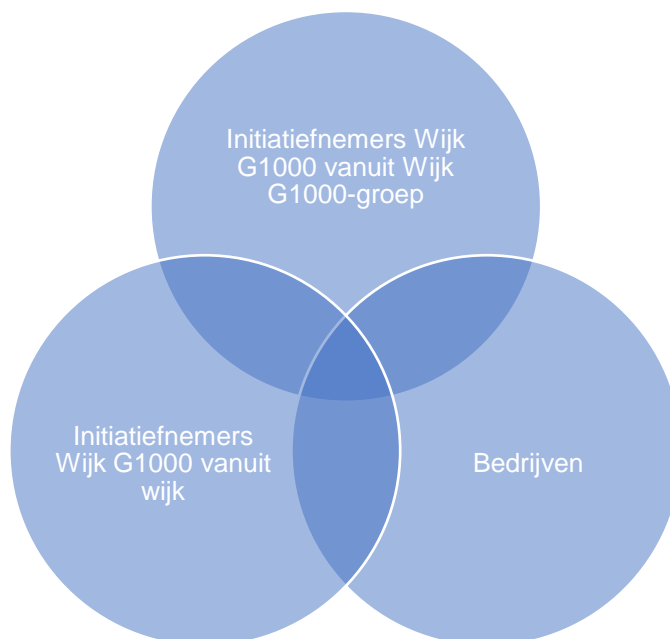
6.2.2 Andere partijen

Bij de G1000'en waren naast de genoemde initiatiefnemers nog andere partijen betrokken. Bij de Wijk G1000'en werd samengewerkt met bewoners van de desbetreffende wijk, om samen de G1000 de organiseren. Ook hierin ondersteunden bedrijven. Bij de stadsbrede G1000 in 2016 kreeg de organisatie ook weer hulp van genoeg vrijwilligers en sponsoring van bedrijven. De gemeente ondersteunde opnieuw in het loten en uitnodigen van de deelnemers en promotie van de G1000. Dit contact liep niet meer via Jos van Winkel, zoals bij de G1000 in 2014 het geval was.

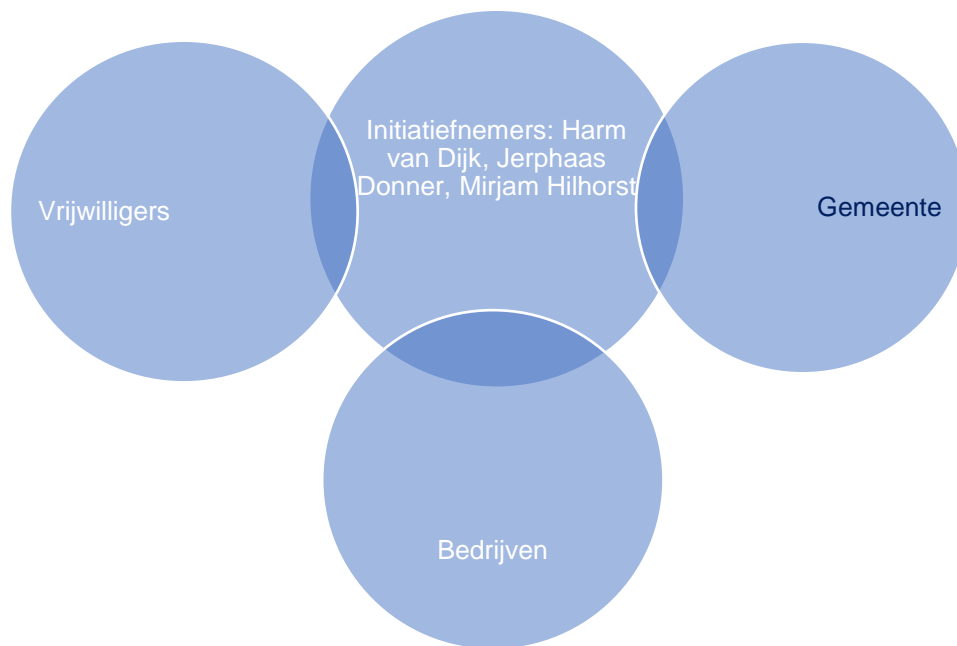
6.2.3 Analyse

De G1000 resulteerde in het betrokken raken van meerdere exogene actoren, namelijk de burgers die op de G1000 waren geweest en verder gingen met de Wijk G1000 en het idee van de gelote burgerraad. De actoren van de Wijk G1000 waren allemaal exogeen: hierbij zaten geen mensen van de gemeente, de institutie. De Wijk G1000'en passen dus in het exogene perspectief op institutionele verandering: exogene actoren die verandering tot stand willen brengen. In het analyseren van de bevindingen valt wel op dat Mirjam Hilhorst als exogene actor niet helemaal in de definitie van DiMaggio (1988), Fligstein (1997) en Rao, Morrill en Zald (2000) van *institutional entrepreneur* past. Zij lijkt namelijk het verbinden van mensen belangrijk te vinden, en niet per se het veranderen van de democratie. De bevindingen passen hierin dus niet in de definitie van *institutional entrepreneurs* dat de literatuur schetst, terwijl Mirjam Hilhorst wel heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van loting.

Figuren 6a en 6b geven de betrokken actoren, hun onderlinge verbondenheid en hun typering vanuit de theorie bij de verdere ontwikkeling van de G1000 weer. Figuur 6a geeft de actoren bij de Wijk G1000'en weer, figuur 6b bij de G1000 in 2016. Hierin staat de endogene actoren in blauwe letters en de exogene actoren in witte letters.

Figuur 6a: actoren Wijk G1000'en

Figuur 6b: actoren G1000 2016

6.3 Actoren ontwikkeling gelote burgerraad⁸

Deze paragraaf bespreekt de bevindingen omtrent de actoren betrokken bij de gelote burgerraad. Eerst gaat paragraaf 6.3.1 in op het samenkomen van de burgers met dit idee en paragraaf 6.3.2 gaat vervolgens in op de oprichting van de werkgroep Nieuwe Democratie. Tenslotte analyseert paragraaf 6.3.3 de bevindingen.

6.3.1 Projectgroep na G1000

Zoals beschreven ontstond na de G1000 in 2014 een groep burgers verder wilde theoretiseren met het concept loting. Deze groep bestond uit vier burgers. Zij kwamen op het idee van een gelote burgerraad. Van deze werkgroep maakte Nicole Estejé, die al toen zij zich terugtrok uit de organisatie van de G1000 met dit idee liep, deel uit. Naast Nicole Estejé was Bert Veenstra betrokken, net als Harmen Zijp, een Amersfoorts kunstenaar en zelfstandig onderzoeker, lid van deze werkgroep. Ook hij had al ideeën over een gelote burgerraad. Ook was Abel Herzberger, deelnemer van de G1000 2014, betrokken bij deze groep. Via hem kwam ook Annemarie de Bruijn na het organiseren van de Wijk G1000 in Kruiskamp bij de groep. Zij vond de G1000 niet ver genoeg gaan in de principes van loting en zag deze principes meer gewaarborgd bij een gelote burgerraad.

⁸ De beschrijving van de betrokken actoren bij de gelote burgerraad in Amersfoort is gebaseerd op interviews met respondenten 4 tot en met 9 en document 1 tot en met 11. Met het oog op de leesbaarheid van deze paragraaf, die zeer feitelijk van aard is, verwijst deze voetnoot naar de bronnen en wordt dit in de tekst niet meer gedaan, tenzij de informatie van een enkele bron afkomstig is.

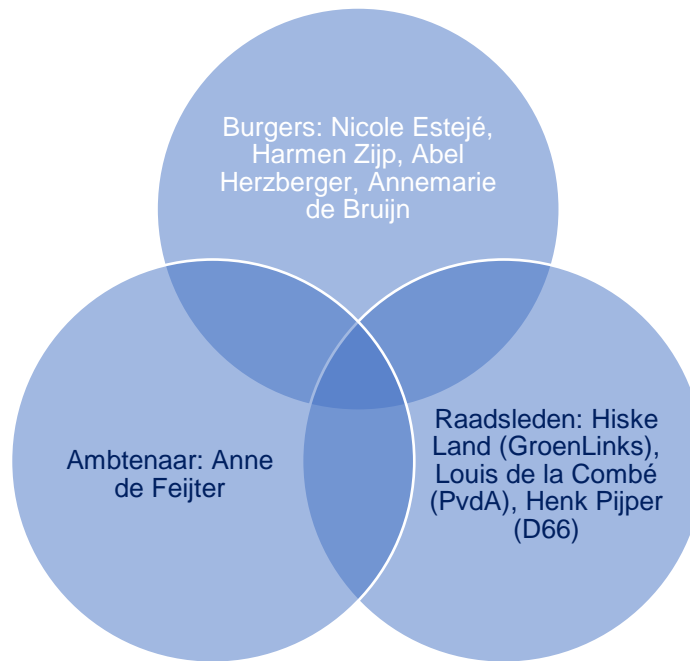
6.3.2 Werkgroep Nieuwe Democratie

In maart 2015 organiseerde Anne de Feijter, ambtenaar bij gemeente Amersfoort en programmamanager Bestuurlijke Ontwikkeling, een bijeenkomst in De WAR. Bij de bijeenkomst in maart 2014 kwamen inwoners, raadsleden, ambtenaren en bestuurders bijeen en konden zij allen pitchen voor hun idee om de samenwerking tussen ‘de stad en het stadhuis’ te verbeteren. Hier presenteerden twee burgers, namelijk Harmen Zijp en Nicole Estejé, het idee van een gelote burgerraad. Zij vonden dat de G1000 niet ver genoeg ging en wilden meer impact op de lokale democratie teweeg brengen. Anne de Feijter’s aandacht was hierdoor getrokken, net als die van haar wethouder, die ging over Bestuurlijke Ontwikkeling, Bertien Houwing, de toenmalige griffier, Will van der Vlies, en Hiske Land, een raadslid van GroenLinks Amersfoort. Samen, Anne de Feijter mede in opdracht van wethouder Houwing, gingen zij verder als werkgroep, die “werkgroep Nieuwe Democratie” ging heten. De mensen die vanuit de gemeente deel die uit ging maken van de werkgroep, hadden allemaal het idee dat een gelote burgerraad een interessante oplossing kon zijn voor de kloof tussen burgers en de gemeente. Anne de Feijter zag een gelote burgerraad als een kans om democratische ontwikkeling een impuls te geven. Hiske Land hechte vanuit de ideeën van GroenLinks veel belang aan bestuurlijke ontwikkeling. Zij heeft bovendien later een vraag binnen de gemeenteraad uitgezet om meer leden voor de werkgroep, en dus ook meer draagvlak in de gemeenteraad, te werven. Als reactie daarop kwamen Louis de la Combé, raadslid van de PvdA, en Henk Pijper, raadslid van D66, bij de werkgroep. Louis de la Combé zag een gelote burgerraad als mogelijkheid om publieke besluitvorming te verbeteren. Ook Henk Pijper was voorstander van democratische ontwikkeling en betrekken van burgers bij besluitvorming, dat aansluit bij het gedachtegoed van D66. De werkgroep bestond dus uiteindelijk uit burgers, een ambtenaar en gemeenteraadsleden uit zowel partijen uit de coalitie (D66, PvdA) als de oppositie (GroenLinks). De griffier heeft zich, met haar aftreden als griffier, ook uit de werkgroep teruggetrokken.

6.3.3 Analyse

Deze analyse confronteert de bevindingen van paragraaf 6.3 met de theorie. De actoren die aanvankelijk het idee van een gelote burgerraad kregen, zijn als exogeen te typeren. Zij kozen ervoor om de verbinding aan te gaan met endogene actoren, namelijk een ambtenaar, griffier en raadslid, om samen de werkgroep Nieuwe Democratie te vormen. Deze werkgroep kent dus een menging van exogene en endogene actoren. De betrokken actoren bij de gelote burgerraad vallen niet allemaal te zien als *entrepreneurs* als buitenstaande actoren: de werkgroep bestaat uit zowel exogene als endogene actoren. Tegelijkertijd passen zij wel allemaal in de definitie van *entrepreneurs* die DiMaggio (1988), Fligstein (1997) en Rao, Morrill en Zald (2000) aan exogene actoren geven, net zoals bij endogene actor Jos van Winkel het geval was (zie paragraaf 6.1.3). Zij vinden verandering van de institutie namelijk allemaal belangrijk. Dat de definitie van *entrepreneurs* die in de literatuur voor exogene actoren wordt gehanteerd, ook bij endogene actoren past, wordt door deze bevindingen dus bevestigd.

Figuur 7 geeft de betrokken actoren bij de gelote burgerraad, hun onderlinge verbondenheid en hun typering vanuit de theorie weer. De blauwe letters zijn hierbij gebruikt voor de endogene actoren, de witte voor de exogene actoren.

Figuur 7: actoren gelote burgerraad

6.4 Tot slot

Dit hoofdstuk besprak de bevindingen omtrent de betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort en analyseerde deze. Hiermee wordt een antwoord gegeven op de tweede empirische deelvraag: *Welke actoren waren betrokken bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort?*. De ontwikkeling van loting startte met een burgerinitiatief om een G1000 te houden. Met de hulp van andere burgers en de gemeente werd de G1000 2014 georganiseerd. De organisatie van Wijk G1000'en werd gedaan door de initiatiefnemers van de G1000'en, samen een groep burgers dat deelgenomen had aan de G1000 in 2014, mensen uit de wijk waar de Wijk G1000 werd gehouden en bedrijven. Hierbij werden zij niet geholpen door de gemeente. Bovendien werd in 2016 weer een stadsbrede G1000 georganiseerd. De betrokkenheid van actoren was vergelijkbaar met die bij de G1000 in 2014. Ook had de G1000 2014 een aantal burgers bij elkaar gebracht, die samen met een gelote burgerraad aan de slag wilden. Zij werden later samen met een ambtenaar, de raadsgrieffier en een raadslid de werkgroep Nieuwe Democratie. Deze werkgroep bestond dus uit zowel burgers als mensen van de gemeente.

Het exogene perspectief op institutionele verandering legt de nadruk op inzet van exogene actoren voor deze verandering. Dit hoofdstuk laat zien dat bij de ontwikkeling in Amersfoort niet enkel exogene actoren betrokken waren, maar ook endogene actoren. Exogene en endogene hebben zich samen ingezet voor de ontwikkeling van loting.

7 INVLOED VAN ACTOREN

Dit hoofdstuk gaat in op de derde empirische deelvraag: *Waardoor werd de invloed van de actoren geholpen of bemoeilijkt?*. De ontwikkeling van loting en de inzet van actoren hiervoor loopt namelijk niet geheel gelijk: soms kreeg de ontwikkeling een impuls, terwijl hij op een ander moment staakte, die niet te verklaren is met de acties van actoren. Paragraaf 7.1 beschrijft de bevindingen hieromtrent voor het begin van de verandering, paragraaf 7.2 voor de verdere ontwikkeling van de G1000 en paragraaf 7.3 voor de ontwikkeling van de gelote burgerraad. Deze paragrafen analyseren bovendien elk de bevindingen aan de hand van confrontatie met de literatuur. Tenslotte vat paragraaf 7.4 de geanalyseerde bevindingen samen.

7.1 Begin verandering

In het begin van de ontwikkeling van loting in Amersfoort, in de aanloop naar de eerste G1000, zorgde een aantal factoren ervoor dat actoren invloed konden hebben op de ontwikkeling. Paragraaf 7.1.1 beschrijft deze. Paragraaf 7.1.2 beschrijft waardoor de actoren werden tegengehouden. Tenslotte analyseert paragraaf 7.1.3 deze bevindingen aan de hand van de theorie.

7.1.1 Hulp

De ontwikkeling van loting in Amersfoort begon met het initiatief door Harm van Dijk om een G1000 te houden. Hiervoor verzamelde hij meerdere initiatiefnemers om zich heen. De kern van deze groep wilde iets veranderen aan de staat van de democratie. Door de inspanningen van Harm van Dijk in de eerste plaats, en daarna ook van Jerphaas Donner en Nicole Estejé, werd de ontwikkeling van loting in gang gezet. De hulp die zij kregen van vrijwilligers en bedrijven voor sponsoring in geld en middelen, zorgde ervoor dat de initiatiefnemers de G1000 konden organiseren (R1, R3).

Ook kwam de hulp van de gemeente de organisatie van de G1000 ten goede. Om de G1000 te kunnen laten plaatsvinden, was de gemeente namelijk nodig om de loting uit te voeren via haar basisadministratie, voor het uitnodigen van de gelote burgers en voor het maken van promotie. Voor de organisatie van een G1000 is hulp van de gemeente dus essentieel (R1, R2, R3, R10). De hulp van de gemeente wist de G1000-werkgroep te bereiken via Jos van Winkel. Van Winkel bracht Van Dijk onder andere in contact met de toenmalige griffier en collegeleden van de gemeente. Zij waren enthousiast over het houden van een G1000 in Amersfoort, zodat er een daadwerkelijk plan in actie gezet werd (R2, R10). Door de hulp van bedrijven, vrijwilligers en de gemeente lukte het de initiatiefnemers van de G1000 dus om de ontwikkeling van loting in Amersfoort in gang te zetten.

7.1.2 Weerstand

Een tegenvaller in de aanloop naar de G1000 bij de initiatiefnemers onderling was het terugtrekken van Nicole Estejé uit de organisatie (R1, R2). Dit ervoerden de andere organisatoren als volgt: *“Ik heb het weleens vergeleken met iemand die wegloopt bij één van de stokken bij de tent terwijl het hard waait”* (R1). De verschillen in visie op de G1000 bleken dus te groot om de samenwerking te laten slagen. Volgens Harm van Dijk kwam dit door verschillende visies, waarbij Harm van Dijk die van *“de leefwereld”* had, en Nicole Estejé die van *“het systeem”* (R2). Hij bedoelt hiermee dat hijzelf niet in een institutionele logica

dacht, terwijl hij dit vanuit Nicole Estejé wel ervoer. Nicole Estejé kon zich niet vinden in de beginselen van de G1000 zoals deze door de andere initiatiefnemers werden nageleefd en ging zich later bezig houden met de gelote burgerraad in Amersfoort (zie paragraaf 7.3). Door het terugtrekken van Nicole Estejé liep de organisatie van de G1000 wat moeilijkheden op en dit was dus een tegenvaller in de ontwikkeling van loting. Echter bleef de schade beperkt: *“uiteindelijk zijn de gaten die ze liet vallen ... goed opgevangen”* (R1).

7.1.3 Analyse

Het theoretisch kader besprak het *policy window* model van Kingdon (1984). In hoofdstuk 5 kwam aan bod dat het raam voor verandering volgens dit model in de aanloop naar de eerste G1000 in Amersfoort open stond. Uit de bevindingen van deze paragraaf lijkt het erop alsof de actoren erin zijn geslaagd de drie stromen uit Kingdons model te koppelen: exogene actoren, zoals beschreven in hoofdstuk 6, (voornamelijk Harm van Dijk) zorgden ervoor dat loting een alternatieve oplossing was voor normale besluitvorming door het realiseren van praktische haalbaarheid met hulp van vrijwillige burgers en bedrijven. Het terugtrekken van Nicole Estejé zorgde voor lichte druk op de praktische haalbaarheid van de G1000, maar zorgde er uiteindelijk niet voor dat de G1000 als alternatief onmogelijk werd. De exogene actoren wisten bovendien de politieke stroom aan de probleemstroom en de beleidsstroom te verbinden door samen te werken met een endogene actor, Jos van Winkel.

7.2 Verdere ontwikkeling G1000

Op 22 maart 2014 vond dankzij het idee van Harm van Dijk, het initiatief van Harm van Dijk, Jerphaas Donner en gedeeltelijk ook Nicole Estejé, hulp van de gemeente, vrijwilligers en het bedrijfsleven, en ondanks de tegenvaller van het terugtrekken van Nicole Estejé, de G1000 plaats. De ontwikkeling van loting leek dus haar eerste stap te maken. Deze paragraaf gaat in op de hulp en weerstand die actoren bij de verdere ontwikkeling van de G1000 kregen. Paragraaf 7.2.1 bespreekt ten eerste de hulp, waarna paragraaf 7.2.2 ingaat op de weerstand die geboden werd. Paragraaf 7.2.3 analyseert tenslotte deze bevindingen.

7.2.1 Hulp

De actoren werden in het verdere verloop van de G1000 geholpen door burgers en bedrijven, en bovendien ambtenaren. Deze paragraaf bespreekt de manier waarop.

Niet alleen in de aanloop naar de G1000 in 2014 kregen de initiatiefnemers hulp van vrijwilligers en bedrijven (zie paragraaf 7.1.1). Ook bij de organisatie van de Wijk G1000'en en de G1000 2016 waren zij op eenzelfde manier belangrijk als bij de organisatie van de G1000 2014 (R1, R3). Daarnaast waren zij belangrijk op de G1000'en zelf en de navolging daarvan. Dit komt voort uit één van de principes van de G1000, namelijk 'Hele systeem', zoals beschreven in hoofdstuk 2, waarbij bedoeld wordt op burgers, het bedrijfsleven en de gemeente. Burgers zijn vanzelfsprekend belangrijk, omdat de G1000 draait om de dialoog in de samenleving (R1, R2, R3, R10). Gelote burgers vormen de basis van de G1000. Bovendien kunnen veel van hen in principe zelf aan de slag met hun plannen (R1, R3, R4, R8, R10): *“er kunnen ook hele simpele dingen uitkomen die burgers prima zelf kunnen realiseren, dus je hebt de politiek niet altijd nodig”* (R3). Daarnaast is het bedrijfsleven nodig bij de G1000 om de plannen die uit de G1000

voortkomen eventueel te ondersteunen (R3) en zo gebruik te maken van het aanwezige “*sociaal kapitaal*” (R1). De hulp van burgers en bedrijven in ten eerste het organiseren van de G1000 en ten tweede hun aanwezigheid bij de G1000 kwam de ontwikkeling van de G1000 dus ten goede.

Daarnaast heeft de hulp van ambtenaren bij de G1000 op verschillende manieren bijgedragen op de G1000. Ten eerste konden zij op de dag van de G1000 zelf zorgen dat de ideeën en voorstellen die eruit voortkwamen, verbeterden. Zij konden namelijk helpen met hun expertise: zij wisten het meest van de regels van de gemeente, beleid dat eventueel al bestond en de gang van zaken rondom een bepaald onderwerp (R3, R4, R7, R10). Dit wordt als volgt verwoordt: *“De belangrijkste rol die ambtenaren hadden, was dat als er vragen waren, dat ambtenaren veel beter van de systeemwereld op de hoogte zijn dan de gemiddelde persoon daar aan tafel, en die konden dus ook in zekere zin al een beetje voorkomen dat dingen die überhaupt nooit aan de orde kunnen zijn vanwege de wet, maar ook het wijzen van de weg, waar kun je terecht, dat had een belangrijke rol”* (R10). Ook na de G1000 bleven sommige ambtenaren betrokken bij projecten om deze verder te helpen (R3, R7). De rol bij de G1000 was voor ambtenaren niet erg nieuw of onwennig. Ambtenaren waren namelijk al langer bezig met interactief beleid en contact met burgers en het ondersteunen met expertise is voor hen in principe niet anders dan hun normale werkzaamheden (R7, R10). De rol van ambtenaren leverde voor het succes van de G1000 minder moeilijkheden op dan de rollen van andere gemeentelijke organen bij de G1000 (R10). Hierover gaat de volgende paragraaf.

7.2.2 Weerstand

De invloed van actoren op de ontwikkeling van loting werd echter ook tegengehouden door het perspectief van de gemeenteraad op de resultaten van de G1000 en de afspraken over de taak van de gemeenteraad bij deze resultaten. Deze bronnen van weerstand worden besproken in paragraaf 7.2.21 en 7.2.2.2. De houding van de gemeenteraad leverde vervolgens meer weerstand voor de actoren op, beschreven in paragraaf 7.2.2.3.

7.2.2.1 Resultaten

Ondanks de ambitie om met ‘het hele systeem in de zaal’ te zorgen voor succes van een deliberatief proces (R2), leidde de G1000 volgens raadsleden tot te weinig vernieuwende ideeën (R4, R8): *“Ik word helemaal gallisch van die g1000 als duizend mensen vier uur bij elkaar zitten en dan tien woorden bedenken waar ik op voorhand zes goed van heb”* (R4). De politiek leek daarom niet overtuigd van de kracht van de G1000. Voor de initiatiefnemers van de G1000 was concreet resultaat niet het enige is dat telde: zij vatten resultaat van de G1000 veel breder op en vonden de verbinding die burgers leggen op de dag van de G1000 al een resultaat op zich (R1, R2, R3). Dit bredere resultaat is volgens respondent 1 echter moeilijk te vatten: *“Ik zeg altijd: een G1000 heeft heel veel verschillende resultaten. En je kent het verhaal van de olifant die in de kamer staat en dat ze allemaal geblinddoekt moeten voelen wat het is. En de één voelt iets heel hards en de ander iets heel zachts, en samen is het een olifant, nou zo is de G1000 ook een beetje”* (R1). Waar de initiatiefnemers dus tevreden waren met het resultaat van de G1000, gold dit niet voor de gemeenteraad. De teleurgestelde houding van de gemeenteraad in de ideeën die de G1000 voortbracht, werkte het bereiken van resultaten met de G1000 verder tegen: er werd weinig concreet resultaat geboekt (R2, R3, R4). Hiervoor is het namelijk nodig dat de gemeenteraad verder gaat met de uitkomsten van de G1000 (R1, R2, R3).

7.2.2.2 Afspraken

Een andere oorzaak voor de weerstand van de gemeenteraad in de verdere ontwikkeling van de G1000, was de onduidelijkheid over wat de gemeenteraad zou doen met de resultaten: afspraken hieromtrent leken te ontbreken (R2, R4, R8). Als een van de kritiekpunten op de afgelopen G1000'en werd genoemd: *"Ik vind het lastig als er een claim richting de gemeenteraad ligt die niet expliciet is gemaakt en die niet van tevoren is afgetikt"* (R4). Respondent 2 en 10 geven echter aan dat de G1000 misschien niet ver genoeg ging in de mate waarin er daadwerkelijk 'claims' op de gemeenteraad werden gelegd ten aanzien van de resultaten. De G1000 in 2014 vond plaats kort na de gemeenteraadsverkiezingen en nog voor het vormen van het coalitieakkoord, zodat er samen gesproken kon worden over ideeën, in plaats van dat er een *"verlanglijstje"* bij de gemeenteraad zou komen te liggen (R2, R10). Volgens respondent 2 valt van de gemeente ook niet te verwachten dat zij zich van tevoren al committeert aan de uitkomsten van de G1000. Het ontbreken van afspraken leek het bereiken van resultaten van de G1000 tegen te gaan: *"...en achteraf had ik gedacht dat op het moment, dat ik daar niet had geïntervenieerd, en dat er inderdaad een verlanglijstje bij de gemeente terecht was gekomen, dat er dan veel meer was gebeurd met de G1000 dan dat het nu heeft opgeleverd"* (R10). Een sterkere verbinding met de gemeente, waarin de gemeente en de deelnemers aan de G1000 echt samen optrekken en zich inzetten voor de G1000, zou dit probleem volgens de initiatiefnemers van de G1000 oplossen (R1, R2). Deze connectie bestond bij het plaatsvinden van de G1000'en nog niet. Door het ontbreken van afspraken hadden de gemeenteraadsleden dus het idee dat er een onduidelijke claim op hen werd gelegd. Volgens respondent 4 heeft dit ervoor gezorgd dat de gemeenteraad een negatievere houding heeft gekregen tegenover de G1000: *"En dan zie je ook, het maakt ook politieke partijen huiverig, want die zien dat verwachtingen gewekt worden die niet ingelost worden. Uiteindelijk vond ik het effect bijna negatief zou ik willen zeggen, van die G1000, voor de lijnen die je eigenlijk hoopt te leggen met zoiets"* (R4).

7.2.2.3 Houding gemeente

Volgens een initiatiefnemer stuiten de vervolgacties van de G1000 op een *"politieke logica"* (R3). Een initiatiefnemer zegt hierover: *"...je hebt daar enthousiaste burgers, die willen heel graag verder met een initiatief, dus die vertellen daar heel enthousiast... en een gemeenteraad die zoiets heeft van ja maar dit is geen concreet voorstel, hier kunnen we eigenlijk niks mee, er wordt meteen politiek van gemaakt he, van echt van hoe reageren we hierop, met natuurlijk vanuit dat, die partijgedachte van wat vindt mijn achterban"* (R3). Respondent 1 nam geen oprechte betrokkenheid waar vanuit de politiek. Over de wethouder zegt hij bijvoorbeeld: *"Dus die is een beetje van de kool en de geit sparen, zeggen dat het leuk is, maar ondertussen niet zoveel aandacht aan besteden"* (R1). De gemeenteraad geeft dus aan teleurgesteld te zijn over de ideeën die uit de G1000 kwamen, zoals beschreven in paragraaf 7.2.2.1, maar de initiatiefnemer zegt dat concreet resultaat naar aanleiding van die plannen uitbleef door de politieke logica waarin de ideeën verzeilen. De opvatting van de gemeenteraad en de initiatiefnemer contrasteren dus in de oorzaak van het uitblijven van resultaat.

De houding van de gemeenteraad werd door de initiatiefnemers als remmende kracht ervaren (R1, R2, R3). *"Er zit een hele conservatieve onderstroom in Nederland, die probeert de bestaande instituties altijd met hand en tand te verdedigen"*, zo verwoordt respondent 1. Het lokale democratische systeem is volgens hen gericht op zichzelf en haar eigen voortbestaan, in plaats van op de gemeenschap (R1, R2). Respondent 2 staat daarom kritisch tegenover democratische vernieuwingsinitiatieven die uit de gemeente zelf komen, zoals de gelote burgerraad, omdat het volgens hem een aanpassing van het bestaande systeem is, in plaats van een vernieuwing: *"de burgerraad is voor mij een oplossing van de systeemwereld"* (R2). Tegelijkertijd lijken de actoren die zich inzetten voor de ontwikkeling afhankelijk te zijn van de gemeente van hun invloed (R1, R2, R3): *"Als individuele burger krijgen we niks voor elkaar,*

ook niet in een setting als een G1000. Dus we hebben het systeem nodig en wij wijzen het systeem ook niet af, wij wijzen af dat het systeem zichzelf opdrachten geeft en zelf koers bepaalt” (R2). Waar het wantrouwen in het systeem dus in de eerste plaats aanzette tot actie, zoals in hoofdstuk 5 beschreven, werd de invloed van de initiatiefnemers van de G1000 geremd door de logica van dit “systeem”.

Ook een raadslid, dat de G1000 als vernieuwingsexperiment in vergelijking met andere raadsleden nog relatief veel ondersteunde, liet zich hierin tegenhouden door de gemeenteraad (R4). Daarbij lijken raadsleden een zekere vermoeidheid ten opzichte van vernieuwende experimenten te hebben (R4, R8), vooral als ze niet zo dicht aan liggen tegen het bestaande (R8). Respondent 4 geeft aan dat deze vermoeidheid haar remt in haar inzet voor de ontwikkeling: *“uiteindelijk merk ik een soort moeheid in de raad van vernieuwing, dat ik dacht van, ik ga me hier helemaal niet meer... want dan moet ik het weer trekken en ik heb al zo’n label van ... heb je haar weer met haar rare dingen, komt alleen maar aan onze wortels knagen” (R4).* De politieke houding tegenover de vernieuwing remt dus ook de invloed die andere raadsleden kunnen uitoefenen om de ontwikkeling te ondersteunen.

7.2.3 Analyse

Zoals beschreven in hoofdstuk 5, leek het *policy window* na de eerste G1000 deels dicht te gaan, ondanks de inzet van actoren (beschreven in hoofdstuk 6). Deze paragraaf beschreef de hulp of weerstand waarop actoren stuitten in het koppelen van de drie stromen. De inzet van, zoals vanuit de theorie te typeren, meerdere exogene actoren, namelijk de initiatiefnemers, burgers en bedrijven, zorgde ervoor dat er na de G1000 in 2014 nog meer G1000’en werden gehouden. Ook kregen de actoren hulp vanuit de institutie: ambtenaren zetten hun expertise in op de G1000 zelf en daarna. Echter stuitten de actoren ook op weerstand vanuit de institutie: de politieke stroom (uit het model van Kingdon (1984)) zwakte af bij de verdere ontwikkeling van de G1000. De weerstand kwam, zoals beschreven, voort uit de uitblijvende resultaten en de onduidelijke afspraken met de gemeenteraad over de gevolgen die zij aan de resultaten zou verbinden. Vanuit de theorie kwam naar voren dat instituties bepaalde regels voortbrengen (Immergut, 1998). Ambtenaren en politici zijn in de definitie van Seo en Creed (2002) endogene actoren: actoren die door de institutie zelf vormgegeven zijn. Zij handelen namelijk naar bepaalde regels die de institutie voortbrengt (Holm, 1995; Seo & Creed, 2002). In het normale besluitvormingsproces zijn deze regels voor politici, namelijk de taken van de gemeenteraad, helder. Bij de G1000 bestond echter onduidelijkheid over deze taken: wat moest de gemeenteraad met de uitkomsten doen? Deze onduidelijkheid kwam de houding van gemeenteraadsleden tegenover de G1000 niet ten goede. In het analyseren van deze bevinding is dus te zien dat onduidelijkheid over nieuwe regels bij de verandering van een institutie politieke onwil tegenover de verandering oplevert. Het bestuderen van deze onwil vanuit regels die instituties voortbrengen klopt ook met de houding van ambtenaren, die de actoren juist hielpen in de ontwikkeling van de G1000. Bij ambtenaren verschillen de geïnstitutionaliseerde handelingen namelijk weinig van wat zij bij een G1000 deden, namelijk het inbrengen van hun expertise en beleidsmatig ondersteunen. Ambtenaren ervoeren daarom de nieuwe gang van zaken bij een G1000 niet als onwennig en dit kan verklaren waarom vanuit hen geen weerstand, maar juist hulp kwam.

Tenslotte lijken de exogene actoren die zich inzetten voor de ontwikkeling geremd te worden door de politieke houding, die volgens hen niet per se voortkomt uit het uitblijven van resultaat, maar vanuit de altijd ‘vermoeide’ houding tegenover democratische vernieuwing in de gemeenteraad. De analyseparagraaf bij 7.3 gaat hierop verder in.

7.3 Ontwikkeling gelote burgerraad

De werkgroep Nieuwe Democratie kwam deels voort uit de G1000. De werkgroep ging zich bezig houden met het ontwikkelen van een experiment met een gelote burgerraad. Ook de invloed van deze actoren werd op sommige punten ruimte gegeven, maar op andere ook tegengehouden. Paragraaf 7.3.1 beschrijft de hulp, paragraaf 7.3.2 de weerstand. Paragraaf 7.3.3 analyseert tenslotte deze bevindingen.

7.3.1 Hulp

Bij de gelote burgerraad zorgt de link met de gemeente, doordat er zowel burgers als gemeenteraadsleden en een ambtenaar in de werkgroep Nieuwe Democratie zitten, ervoor dat de actoren ruimte krijgen. Waar de connectie met de gemeente bij de G1000 nog leek te ontbreken (zie paragraaf 7.2.2), is deze veel explicieter bij een gelote burgerraad (R4 t/m 6). De teleurstelling over de G1000 gaf voor Hiske Land aanleiding zich bij de werkgroep aan te sluiten (R4). De link met de gemeente zou de gelote burgerraad ten goede komen (R4, R5): *“Als het gaat om het ontwikkelen van ideeën en vervolgens die ideeën verder brengen tot een besluit, dan is een gelote burgerraad veel beter geëquipeerd dan de G1000, door de tijd en door de ondersteuning van ambtenaren et cetera”* (R5). De connectie tussen de gelote burgerraad en de gemeente zou zelfs zo duidelijk zijn, dat het veel meer dan de G1000 ook onderdeel uit gaat maken van de gemeentelijke logica: *“Eigenlijk is de gelote burgerraad een minigemeenteraad op een heel beperkt deelterrein”* (R5). Dit is, zoals genoemd in paragraaf 7.2.2.3, de kritiek van R2 op het idee van een gelote burgerraad. Deze oplossing lijkt dus echter wel beter aan te sluiten bij wat de initiatiefnemers van de G1000'en de *“politieke logica”* noemen. De deelname van gemeenteraadsleden in de Werkgroep lijkt bovendien van belang te zijn voor het vergaren van draagvlak binnen de gemeenteraad, die het voorstel om te experimenteren met een gelote burgerraad moet goedkeuren (R5, R6).

7.3.2 Weerstand

De actoren die zich inzetten voor de gelote burgerraad, stuitten ook op weerstand. Deze kwam voort het terugtrekken van Harmen Zijp uit de werkgroep, beschreven in paragraaf 7.3.2.1. Bovendien kwam weerstand vanuit de gemeenteraad, deze komt in paragraaf 7.3.2.2 aan bod.

7.3.2.1 Harmen Zijp

Een eerste belemmering die de actoren bemerkten, was het terugtrekken van Harmen Zijp uit de werkgroep. Hij was een van de initiatiefnemers van culturele broedplaats en stichting De WAR. Het gebouw waarin deze stichting zat, werd via een aanbestedingsprocedure verkocht. De stichting heeft deze aanbesteding uiteindelijk verloren, door besluit van D66 wethouder Van den Berg. De initiatiefnemers van de WAR stonden tot dan toe op goede voet met D66, maar dit besluit heeft veel weerzin tegen D66 en de politiek in het algemeen opgeroepen (R4). Het lijkt om die reden dat Harmen Zijp op dit moment afstand genomen heeft van de werkgroep. Zijn terugtrekken was *“een setback”* voor de voortgang van het voorstel (R4). Politieke dynamieken hebben de bijdrage van Harmen Zijp aan de ontwikkeling van loting dus geschaad.

7.3.2.2 Gemeenteraad

Zoals beschreven in paragraaf 7.3.1, werden de actoren in het ontwikkelen van het experiment met een gelote burgerraad geholpen door de deelname van raadsleden en een ambtenaar, waardoor de link met de gemeente al werd gelegd. Ook zorgt de deelname van raadsleden, uit verschillende politieke partijen, voor draagvlak in de gemeenteraad. Echter lijkt de gemeenteraad ook weerstand te bieden tegen het voorstel, vooral niet onder de partijen die niet vertegenwoordigd zijn in de werkgroep Nieuwe Democratie (R4, R5, R6). Vooral de politieke achtergrond van gemeenteraadsleden bepaalt dan ook het standpunt van raadsleden over een gelote burgerraad (R7). De VVD bijvoorbeeld lijkt te vinden dat eens in de vier jaar verkiezingen voldoet, en de SP dat hun achterban niet vertegenwoordigd zou worden in een gelote burgerraad, omdat zij hieraan niet deel zouden nemen (R4). Raadsleden die zich inzetten voor het experimenteren met een gelote burgerraad geven aan dat de aanwezigheid van politieke wil ervoor nodig is om invloed te kunnen uitoefenen. Het experiment staat of valt met politieke wil (R5, R6, R9): *“Op dit moment is de enige hick-up de politieke wil”* (R5).

De weerstand vanuit de gemeenteraad lijkt voort te komen uit een andere rol die de raadsleden bij een gelote burgerraad moeten aannemen (R4, R7). Het experiment met een gelote burgerraad vraagt er namelijk om dat de gemeenteraad zich niet zozeer met de inhoud bemoeit, maar veel meer zich committeert aan de inhoud die burgers met elkaar produceren (R4, R8). Daarnaast krijgt zij daarmee meer een rol als procesbewaker van de besluitvorming, in plaats van dat zij zich mengen in de inhoudelijke overwegingen die leiden tot de besluiten: dit doen de gelote burgers (R4, R5, R8, R7). Raadsleden worden daarmee facilitator van besluitvorming, in plaats van dat zij degenen zijn die zelf de beslissingen maken. Hiermee samenhangend wordt de rol van de gemeenteraad kaderstellend: vooraf stellen zij bepaalde voorwaarden waaraan het proces van besluitvorming door de gelote burgers moet voldoen, waardoor zij achteraf in principe het voorstel overneemt als aan deze voorwaarden voldaan is (R4, R5, R6, R7).

Gemeenteraadsleden lijken moeite te hebben met hun rolverandering. Het overgeven van de beslissingsbevoegdheid geeft weerstand, omdat raadsleden zich daarmee niet meer bezig houden met de inhoudelijke invulling van het voorstel (R4, R5, R6). Respondent 4 duidt erop dat besluiten met een gelote burgerraad minder politiek worden: als raadslid verdedig je niet meer het inhoudelijke politieke standpunt in het betreffende besluit. Dit levert weerstand tegen de rol als procesbegeleider op: *“...maar je gaat dus een rol krijgen als procesbewaker en dat is niet waar mensen voor in de politiek zijn gegaan”* (R4). De partijen in de gemeenteraad die op een gelote burgerraad tegen zijn, stellen daarom strenge eisen aan het uitdenken van het experiment (R5). Zij willen zoveel mogelijk zeggenschap over de aard van het besluit dat aan de gelote burgerraad voorgelegd wordt en een sterke positie in de procesbegeleiding behouden (R5). *“Dus de gemeenteraad wil het kleinschalig, wil het concreet, wil het hanteerbaar, en dan zullen ze waarschijnlijk ja zeggen”* (R5). Het verkrijgen van draagvlak door de actoren wordt dus bemoeilijkt door de andere rollen die het van raadsleden vraagt.

Echter lijkt de tegenwerkende houding van gemeenteraadsleden niet enkel voort te komen uit de onduidelijkheid over hun nieuwe rol bij een gelote burgerraad. Duidelijkheid over de afspraken en de nieuwe rollen van de gemeenteraad stuit namelijk nog steeds op weerstand. Een raadslid geeft dan ook aan dat deze weerstand verder gaat dan de beschreven huivering voor een andere rol: *“Er zijn raadsleden die het prettig vinden dat zij allemaal beslissingen kunnen nemen, in het centrum van de aandacht staan, want je zit natuurlijk wel onder een vergrootglas, ook als politicus”* (R6). Dit duidt erop dat raadsleden niet enkel weerstand bieden tegen experimenten vanwege de inhoud van de beslissing die daaruit volgt, maar ook vanwege een bepaalde machtspositie waarvoor zij in de politiek zitten. In paragraaf 7.2.2.2 werd beschreven dat gebrek aan duidelijke afspraken met de gemeenteraad leidde tot een negatieve klank van de G1000 in de politiek en weerstand tegen de invloed die de actoren van de G1000 konden uitoefenen. Bij de gelote burgerraad blijkt dus dat niet enkel onduidelijkheid voor weerstand zorgt, maar dat de ontwikkeling van loting sowieso op weerstand stuit. Respondent 4 verwoordt dit als volgt: *“ik heb heel*

erg het gevoel, dat alles wat aangegrepen kan worden om tegen te strribbelen, dat dat ook, die zal dan ook aangegrepen worden” (R4). Zoals aan het begin van deze paragraaf beschreven, is de invloed die de werkgroep heeft op het plaatsvinden van het experiment volgens twee van de raadsleden in de werkgroep compleet afhankelijk van de gemeenteraad zelf (R5, R6). Volgens de respondenten wordt de invloed van actoren op de ontwikkeling van loting, zowel bij de G1000 als bij de gelote burgerraad, bemoeilijkt door zelfgecentreerdheid van de politiek (R1, R2, R4, R5, R6). Het bestaan van een “*conservatieve onderstroom... die de bestaande instituties met hand en tand probeert te verdedigen*” (R1), zoals paragraaf 7.2.2.3 beschreef, wordt dus niet enkel door de initiatiefnemers van de G1000 waargenomen, maar ook door de raadsleden die zich inzetten voor het experimenteren met een gelote burgerraad. De gemeenteraad lijkt dus vanuit zelfgecentreerdheid hoe dan ook weerstand tegen de ontwikkeling van loting te bieden, zowel bij de G1000 als bij de gelote burgerraad.

7.3.3 Analyse

Bij de ontwikkeling van de gelote burgerraad zorgde de betrokkenheid van verschillende raadsleden, door de theorie als endogene actoren te typeren, voor meer draagvlak binnen de gemeenteraad. Dit kwam de aanwezigheid van de politieke stroom (Kingdon, 1984) ten goede: het vergroten van de politieke wil voor een experiment met een gelote burgerraad maakt het plaatsvinden van het experiment waarschijnlijker. Echter lijken de actoren bij de gelote burgerraad toch moeite te hebben de drie stromen van het *policy window* model van Kingdon (1984) daadwerkelijk te koppelen. Dit heeft een tweetal oorzaken. Ten eerste werd het mogelijk maken van een gelote burgerraad als alternatief voor besluitvorming, de beleidsstroom volgens Kingdon (1984), tegengewerkt door het terugtrekken van Harmen Zijp uit de werkgroep Nieuwe Democratie. De werkgroep werd hierdoor tegengegaan in de mogelijkheden om invloed uit te oefenen. Ten tweede was de politieke stroom volgens het *policy window* model (Kingdon, 1984), ondanks het draagvlak dat de raadsleden die zich inzetten voor de gelote burgerraad wisten te creëren, niet genoeg aanwezig. In paragraaf 7.2.3 werd beschreven dat gebrek aan politieke wil voor de G1000 kwam door de onduidelijkheid over de nieuwe ‘regels’, volgens Immergut (1988). De bevindingen over de gelote burgerraad maken inzichtelijk dat de actoren die zich inzetten voor de gelote burgerraad ondanks duidelijkheid over nieuwe regels alsnog worden tegengewerkt door de gemeenteraad. Niet enkel de onduidelijkheid over regels werkt de actoren dus tegen in het koppelen van de drie stromen. Verandering van die regels lijkt per definitie te leiden tot sterke weerstand vanuit de politiek, ofwel: de institutie. De bevindingen duiden hierbij op de ‘zelfgecentreerdheid’ van de politiek, waardoor de actoren geremd worden in hun invloed die ze kunnen uitoefenen op de ontwikkeling van de gelote burgerraad. De *entrepreneurs* worden dus tegengewerkt door de geïnstitutionaliseerde actoren binnen de gemeente, zo valt vanuit de literatuur te kenmerken.

7.4 Tot slot

Dit hoofdstuk besprak de bevindingen bij de derde empirische deelvraag, namelijk: *Waardoor werd de invloed van de actoren geholpen of bemoeilijkt?* Bovendien werden deze bevindingen geanalyseerd. In het begin van de verandering werd de invloed van de actoren, namelijk de initiatiefnemers en een ambtenaar, vergroot door de hulp van burgers en bedrijven, en doordat zowel endogene als exogene actoren samenwerkten. Het terugtrekken van één van de initiatiefnemers zorgde voor praktische ongemakkelijkheid in de organisatie van de G1000 in 2014, maar de ongemakkelijkheid zorgde er niet voor dat de G1000 niet meer plaats kon vinden.

Na de eerste G1000 in Amersfoort konden de actoren resultaten van de G1000 vormgeven door de inzet van burgers, bedrijven en ambtenaren. Echter waren deze resultaten volgens de gemeenteraad niet voldoende. Bovendien werd de politieke houding verslechterd doordat de gemeenteraad druk ervoer uit de onduidelijke afspraken over hun taak in het gevolg geven aan de ideeën die voortkwamen uit de G1000. De actoren hadden bij het bewerkstelligen van resultaten moeite met de houding van de gemeenteraad, voortkomend uit een politieke logica die niet aansloot bij de ideeën van de G1000. De initiatiefnemers van de G1000 ervaarden afhankelijkheid van de politieke wil, die volgens hen niet aan verandering wil meewerken, om bij te kunnen dragen aan de ontwikkeling van loting. De negatieve houding van gemeenteraadsleden tegenover de G1000 zorgde er bovendien voor dat een ander raadslid ook weinig voelde om de G1000 nog te verdedigen tegenover de politiek.

In de ontwikkeling van de gelote burgerraad zorgde de betrokkenheid van raadsleden in de werkgroep voor meer draagvlak in de gemeenteraad. De politieke wil bood de actoren ruimte. Echter werden de actoren tegengewerkt door het terugtrekken van Harmen Zijp uit de werkgroep, waardoor het voorstel voor een gelote burgerraad vertraging opliep. Ook zorgde de verandering in rollen van raadsleden bij een gelote burgerraad voor politieke weerwil. Bovendien lijkt niet enkel de onduidelijkheid over nieuwe rollen tot deze weerwil te leiden. Een dieperliggende zelfgecentreerdheid van de politiek zorgt ervoor dat raadsleden hoe dan ook moeite hebben met nieuwe rollen, ofwel nieuwe institutionele regels.

8 CONCLUSIE

Deze conclusie formuleert in paragraaf het antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek aan de hand van de theoretische en empirische deelvragen die beantwoord zijn in de hoofdstukken 3, 5, 6 en 7. Ook confronteert deze paragraaf daarbij theoretische en empirische inzichten met elkaar. Bovendien reflecteert dit hoofdstuk in paragraaf 8.2 op de wetenschappelijke en maatschappelijke waarde van dit onderzoek. In paragraaf 8.3 worden bovendien enkele suggesties voor vervolgonderzoek gegeven en tenslotte komt de conclusie in paragraaf 8.4 tot een aantal aanbevelingen.

8.1 Beantwoording van de hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek, zoals geformuleerd in de inleiding, luidt: *In hoeverre hebben betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort invloed op deze ontwikkeling?* Betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort hebben beperkte invloed op deze ontwikkeling. Dit antwoord valt uit te leggen aan enerzijds de manier waarop actoren wél invloed hadden, en anderzijds waardoor zij daarin worden tegengehouden.

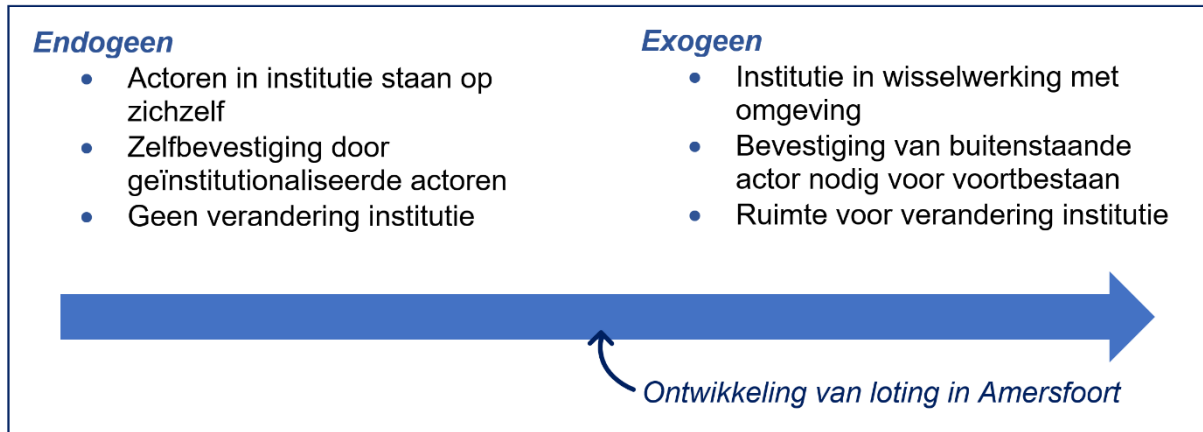
Wanneer de actoren invloed hadden, werkten actoren van buiten én van binnen de gemeente samen. Dit was het geval zowel in de aanloop naar de eerste G1000, als na de eerste G1000 en bij de gelote burgerraad. In de aanloop naar de G1000 was er naast praktische hulp van de gemeente sprake van genoeg draagvlak om de G1000 te organiseren. Bij het wegvallen van dit draagvlak, na de eerste G1000, leken de actoren weinig invloed meer te hebben op de besluitvorming van de gemeente en daarmee de ontwikkeling van loting. Bij de gelote burgerraad zorgde de combinatie van burgers en een ambtenaar en raadsleden in de werkgroep Nieuwe Democratie ervoor dat in zekere mate politiek draagvlak werd vergaard.

Echter werden de actoren in hun invloed ook beperkt. De verdere ontwikkeling van de G1000 werd voornamelijk tegengehouden door een negatieve houding van de gemeenteraad. Deze had moeite met de onduidelijkheid over haar veranderende rol bij een G1000. De werkgroep Nieuwe Democratie trachtte daarom met duidelijkheid over deze nieuwe rol de politieke wil te vergroten. Echter blijkt dat de actoren ondanks duidelijkheid over een nieuwe rol nog steeds weerstand vanuit de gemeenteraad krijgen vanwege zelfgecentreerdheid van de politiek.

Actoren konden dus in beperkte mate invloed uitoefenen op de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Zij waren in staat aanzet tot verandering te geven, maar lijken hoe dan ook op weerstand tegen deze verandering te stuiten. Hun acties leidden tot enige verandering, maar werden beperkt door de reactie van de gemeenteraad. *Actie, reactie.*

Deze conclusie levert interessante inzichten op in de confrontatie tussen de theorie en de empirie. In het theoretisch kader werd het institutioneel perspectief geschetst, dat zich heeft ontwikkeld richting een exogene kijk op de verandering van instituties. Hierbij is een institutie voor haar voortbestaan afhankelijk van de bevestiging van buitenstaanders, ofwel exogene actoren. Uit de empirie blijkt dat loting zich in Amersfoort enkel kon ontwikkelen als exogene actoren, burgers, ook samenwerkten met endogene actoren, namelijk gemeenteambtenaren of raadsleden. Bovendien stuitten de actoren op weerstand vanuit de institutie, omdat de gemeenteraad heel beperkt mee wilde gaan in de verandering van haar rol, ofwel in de nieuwe institutionele regels die hieruit voort zouden komen. Dit onderzoek wijst uit dat deze geïnstitutionaliseerde actoren de ontwikkeling van loting weten tegen te werken. Omdat exogene actoren

moesten samenwerken met endogene actoren om loting te ontwikkelen én omdat zij werden tegengewerkt door de bestaande institutie die haar actoren institutioneel vormgeeft, blijkt het exogene perspectief op institutionele verandering, waarbij een institutie afhankelijk is van exogene actoren, niet te passen bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Waar de literatuur zich dus ontwikkeld heeft richting een exogeen institutioneel perspectief, past de ontwikkeling van loting in Amersfoort eerder tussen het endogene en exogene perspectief in. Onderstaand figuur (figuur 8) geeft de positie van de ontwikkeling van loting in Amersfoort ten opzichte van de literatuur weer.

Figuur 8: de ontwikkeling van loting in Amersfoort ten opzichte van de ontwikkeling van de theoretische benadering van instituties

Dit inzicht levert een interessante vraag op. Hoe komt het dat de actoren, betrokken bij de ontwikkeling van loting, wel enige verandering tot stand kunnen brengen, terwijl vanuit de institutie weerstand geboden wordt? Het antwoord grijpt terug op de noodzaak die gevoeld wordt om een oplossing te bieden aan de problemen waarmee de lokale democratie kampt, zoals in hoofdstuk 5 besproken. Het gevoel van noodzaak tot verandering maakt dat de geïnstitutionaliseerde actoren enigszins toegeven aan de verandering. Het lijkt de actoren, betrokken bij loting in Amersfoort, dus enigszins te lukken verandering tot stand te brengen, omdat de geïnstitutionaliseerde actoren met deze verandering het voortbestaan van de lokale democratie veilig willen stellen. Dit inzicht geeft ook een antwoord op een probleem van de endogene institutionele literatuur die institutionele verandering wil bestuderen, namelijk de *paradox of embeddedness of institutions*. Deze paradox gaat over de vraag hoe instituties kunnen veranderen, als het gedrag van de actoren binnen de institutie gevormd is door de regels van deze institutie. Instituties kunnen veranderen, ondanks dat de actoren binnen de institutie institutioneel vormgegeven zijn, omdat zij door deze verandering het voortbestaan van de institutie willen redden. De ontwikkeling van loting heeft in Amersfoort in zekere mate plaatsgevonden, om het democratische systeem in tact te houden.

8.2 Onderzoeksreflectie

Deze paragraaf reflecteert op de waarde van dit onderzoek. Dit is gedaan aan de hand van een bespreking van de tekortkomingen van dit onderzoek enerzijds in paragraaf 8.2.1 en de kracht van dit onderzoek anderzijds in paragraaf 8.2.2.

8.2.1 Tekortkomingen

Dit onderzoek kent een aantal tekortkomingen. Ten eerste zijn niet alle betrokken actoren bij de ontwikkeling van loting in Amersfoort gesproken, zoals besproken in hoofdstuk 4. Dit heeft gevolgen voor de validiteit van het onderzoek: het spreken van alle betrokken actoren had een completer beeld gegeven. Echter zijn alsnog veel perspectieven in het empirisch onderzoek vertegenwoordigd. Er is geen sprake van het ontbreken van een bepaalde groep actoren, waardoor telkens wel verschillende perspectieven in het empirisch onderzoek werden vertegenwoordigd. Vanuit de theorie bleek een relevant verschil in het perspectief van burgers tegenover dat van mensen die bij de gemeente werkten. Deze zijn beide redelijk goed vertegenwoordigd. Bovendien zijn actoren uit alle fasen van de ontwikkeling van loting in Amersfoort gesproken, zodat van onderbelichting van één van de fasen geen sprake is.

Een tweede tekortkoming van dit onderzoek komt voort uit de keuze om enkel actoren die zich inzetten voor ontwikkeling van loting in Amersfoort te onderzoeken. Uit het antwoord op de hoofdvraag blijkt dat ook geïnstitutionaliseerde actoren invloed hebben op de ontwikkeling: een negatieve invloed. Hierop had dit onderzoek beter in kunnen gaan, als ook deze geïnstitutionaliseerde actoren, dus gemeenteraadsleden die de ontwikkeling van loting tegenwerken, waren geïnterviewd. Echter maken zij geen deel uit van de hoofdvraag van dit onderzoek en doet deze tekortkoming dan ook niet af aan de conclusies die geformuleerd zijn.

Een kanttekening bij de bevindingen van dit onderzoek is bovendien dat zij de ontwikkeling van loting tot aan juli 2017 bevatten. Het verdere verloop van het experiment van de gelote burgerraad kon daarom niet in kaart gebracht worden: deze was nog niet goedgekeurd door de gemeenteraad. De getrokken conclusies gelden dus voor de ontwikkeling van loting in Amersfoort tot dan toe.

8.2.2 Kracht

Dit onderzoek is om verschillende redenen van waarde. Ten eerste is dit onderzoek in wetenschappelijk opzicht waardevol, omdat het de institutionele literatuur aanvult. Waar de institutionele benadering zich heeft ontwikkeld richting een exogeen perspectief, laat dit onderzoek zien dat ook de endogene benadering van instituties deels klopt met de ontwikkeling van loting in Amersfoort. Dit onderzoek geeft daarbij aan dat de ontwikkeling van de institutionele literatuur dus niet aansluit bij de bevindingen van dit onderzoek. Bovendien geeft dit onderzoek een antwoord op een probleem in de institutionele benadering die de rol van actoren in een endogene kijk op instituties probeert te begrijpen, namelijk de *paradox of embeddedness of institutions*. Dit onderzoek heeft een antwoord geformuleerd op deze paradox en maakt daarmee het bestuderen van de rol van actoren in institutionele verandering vanuit een endogeen perspectief minder problematisch. Tenslotte combineerde dit onderzoek de institutionele theorie met het *policy window* perspectief van Kingdon (1984). Dit onderzoek geeft aan dat het combineren van deze perspectieven interessante inzichten oplevert. Alleen Howlett (1998) combineerde deze perspectieven voor het bestuderen van institutionele verandering. Dit onderzoek biedt dus een belangrijke aanvulling op het geheel aan literatuur over het bestuderen van institutionele verandering.

Daarnaast is dit onderzoek maatschappelijk van waarde. In het publieke debat krijgt de ontwikkeling van loting als oplossing van de gebreken van de democratie veel aandacht, zoals in de inleiding beschreven. Dit onderzoek levert daarbij een bijdrage aan meer inzicht in de Nederlandse lokale democratie, waarmee iedere burger elke dag mee te maken heeft. De inzichten leiden tot beter begrip tussen overheid en burger, wat volgens de publieke opinie tot nu toe vaak ontbreekt. Bovendien reikt dit

onderzoek een aantal handvatten in de vorm van aanbevelingen in paragraaf 8.4. De vertaalslag van een wetenschappelijk onderzoek naar praktische aanbevelingen verhoogt de maatschappelijke waarde van dit onderzoek.

De oplossing voor de theoretische *paradox of embeddedness of institutions* die dit onderzoek geeft is bovendien niet enkel van wetenschappelijke relevantie. Ook heeft dit inzicht waarde voor het publiek debat. Dit onderzoek werpt hiermee namelijk een licht op een standpunt dat Van der Meer in zijn boek *Niet de kiezer is gek* (2017) aanneemt. Van der Meer bepleit institutionele oplossingen voor de enkele verbeteringen in de democratie die hij voor ogen heeft. Hierbij keert hij zich tegen de ideeën die Van Reybrouck presenteert in zijn boek *Tegen Verkiezingen* (2013), die een vrij drastische verandering van het democratische systeem door de herintroductie van loting voorstelt. Van der Meer (2017) vindt dat bestaande instituties niet aangevallen hoeven te worden op hun gebreken. Cultuur en instituties staan volgens Van der Meer namelijk constant in interactie. Hierdoor zouden bestaande instituties cultuur creëren en worden zij andersom aangevuld door culturele veronderstellingen. In het geval van de ontwikkeling van loting in Amersfoort zou dit betekenen dat de lokale democratie wordt verstevigd door de aanvulling van loting. De conclusie dat de Amersfoortse lokale democratie enigszins verandert, om op die manier te zorgen voor het voortbestaan van de lokale democratie, vanwege de gevoelde noodzaak tot verandering, sluit daarom aan bij het idee van Van der Meer (2017). Dit onderzoek laat zien dat de ontwikkeling van loting in Amersfoort tot nu toe meer de kant op gaat die Van der Meer (2017) voor ogen heeft, dan de verandering van de lokale democratie die Van Reybrouck (2013) bepleit. Daarmee levert dit onderzoek een belangrijke bijdrage aan het publieke debat over democratische verandering.

8.3 Vervolgonderzoek

Daarnaast levert dit onderzoek een aantal suggesties voor vervolgonderzoek op. Ten eerste is het interessant de invloed van actoren op de ontwikkeling van loting in andere Nederlandse gemeenten te onderzoeken, zodat inzicht in de ontwikkeling van loting een completer karakter krijgt. Amersfoort is de gemeente in Nederland waar rondom loting het meest is gebeurd, zoals in de inleiding beschreven. Het is voorstelbaar dat de actoren in Amersfoort op veel weerstand stuiten, omdat deze gemeente hier het meeste en als één van de eerste bezig is met loting. Inzicht in de weerstand waarop actoren elders of later in de ontwikkeling van loting stuiten, zouden meer verklaring van deze weerstand kunnen geven.

Ten tweede blijkt uit dit onderzoek dat actoren tegengewerkt worden door de institutie die zij proberen te veranderen. Een theoretisch perspectief op institutionele verandering waarin ook endogene aspecten worden meegenomen, blijkt hier te passen. Het is daarom interessant om in vervolgonderzoek de precieze weerstand vanuit de institutie verder te onderzoeken. De geïnstitutionaliseerde actoren die ontwikkeling van loting in Amersfoort tegengingen, zijn in dit onderzoek niet geïnterviewd, zoals paragraaf 8.2.1 beschreef. In vervolgonderzoek zou de focus op deze geïnstitutionaliseerde actoren interessant kunnen zijn.

8.4 Aanbevelingen

Uit dit onderzoek volgt een tweetal aanbevelingen. Ten eerste, voor hen die proberen ruimte te creëren voor experimenten met loting, is het belangrijk rekening te houden met de veranderingen voor de institutie die een experiment met zich meebrengt. Meer duidelijkheid over de nieuwe verhouding van de gemeenteraad ten opzichte van het desbetreffende experiment creëert meer draagvlak voor zulke

experimenten. Deze aanbeveling sluit aan bij een soortgelijke die Michels en Binnema (2016) opstelden: “Als een burgertop ook beoogt invloed uit te oefenen op de politiek en het beleid, dan zal er bij de verdere ontwikkeling van het instrument meer aandacht moeten zijn voor de relatie met de gemeenteraad”. Een kanttekening die vanuit dit onderzoek bij deze aanbeveling geplaatst wordt, is dat verduidelijking van afspraken over de nieuwe taken van de gemeenteraad niet alle politieke weerstand tegen een lotingsexperiment wegneemt, zoals de bevindingen bij de ontwikkeling van de gelote burgerraad uitwijzen.

Ten tweede is het voor iedere burger die op enige manier invloed wil hebben op de verandering van de lokale democratie aan te raden op zoek te gaan naar punten van connectie met de gemeente. Uit dit onderzoek is gebleken dat samenwerking tussen burgers met mensen van de gemeente, namelijk een ambtenaar en raadsleden, de invloed op de ontwikkeling van loting ten goede kwam. Het is daarom raadzaam verbinding te leggen met de gemeente om meer daadkracht te bewerkstelligen.

Literatuurverwijzing

- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2002). Reversal of fortune: Geography and institutions in the making of the modern world income distribution. *The Quarterly journal of economics*, 117(4), 1231-1294.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2005). The rise of Europe: Atlantic trade, institutional change, and economic growth. *The American economic review*, 95(3), 546-579.
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2008). Persistence of power, elites, and institutions. *The American Economic Review*, 98(1), 267-293.
- Alexander, G. (2001). Institutions, path dependence, and democratic consolidation. *Journal of theoretical politics*, 13(3), 249-269.
- Aoki, M. (2001). *Toward a comparative institutional analysis*. MIT press.
- Barley, S. R., & Tolbert, P. S. (1997). Institutionalization and structuration: Studying the links between action and institution. *Organization studies*, 18(1), 93-117.
- Blair, J. D., Rotarius, T.M., & Fottler, M. D. (1996). *Health Care Manage Rev*, 21(1), 7-25.
- Boeije, H. (2006) Methoden en technieken van kwalitatieve analyse. In: Analyseren in kwalitatief onderzoek. Den Haag: Boom onderwijs, pp. 84-120.
- Boeije, H., & Hox, J. (2009). Onderzoeksmethoden. H. Hart (Ed.). Den Haag: Boom Onderwijs
- Boogaard, G. & Binnema, H. A. (2015). *De G1000 Amersfoort. Reconstructie en analyse vanuit politiek-institutioneel perspectief*. (working paper)
- Boogaard, G., Michels, A. M. B., Cohen, M. J., Smets, P. G. S. M., Binnema, H. A., & Vlind, M. (2016). G1000. Ervaringen met burgertoppen.
- Boogers, M. J. G. J. A. (2010). *Lokale politiek in Nederland: De logica en dynamiek van plaatselijke politiek*. Den Haag: Lemma.
- Bouricius, T. G. (2013). Democracy through multi-body sortition: Athenian lessons for the modern day. *Journal of Public Deliberation*, 9(1).
- Bovens, M. en Wille, A. (2010) Diplomademocratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie. Amsterdam: Bert Bakker.
- Bruijn, A. de (2016, 10 februari). *Een Amersfoorts experiment met gelote burgerraad – 16 februari in de Raadsacademie*. Geraadpleegd via <http://bewoners033.nl/een-amersfoorts-experiment-met-een-gelote-burgerraad-16-februari-in-de-raadsacademie/>
- Bruijn, A. de (datum onbekend). *Verhaal Annemarie*. Geraadpleegd via <http://www.dewar.nl/nl/verhaal+Annemarie>
- Bruijn, D. de & Burgwal, B. van de (2016). *Monitor Leefbaarheid en Veiligheid 2015*. Amersfoort: Onderzoek en Statistiek
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods (Fourth edition)*. Oxford: Oxford University Press.

- Buse, K., & Harmer, A. M. (2007). Seven habits of highly effective global public-private health partnerships: practice and potential. *Social science & medicine*, 64(2), 259-271.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Opkomst verkiezing gemeenteraden*. CBS: Den Haag.
- Christensen, S., Karn e, P., Pedersen, J. S., & Dobbin, F. (1997). Actors and Institutions: Editors' Introduction.
- Clemens, E. S., & Cook, J. M. (1999). Politics and institutionalism: Explaining durability and change. *Annual review of sociology*, 25(1), 441-466.
- Coleman, J. (1958). Relational analysis: the study of social organizations with survey methods. *Human organization*, 17(4), 28-36.
- Dacin, M. T., Goodstein, J., & Scott, W. R. (2002). Institutional theory and institutional change: Introduction to the special research forum. *Academy of management journal*, 45(1), 45-56.
- David, P. A. (1994). Why are institutions the 'carriers of history'? Path dependence and the evolution of conventions, organizations and institutions. *Structural change and economic dynamics*, 5(2), 205-220.
- De Stad Amersfoort (2016, 8 april). Amersfoorters tevreden over hun stad. Geraadpleegd via <http://destadamersfoort.nl/lokaal/amersfoorters-tevreden-over-hun-stad-114386>
- DiMaggio, P. (1988). Interest and agency in institutional theory. *Institutional Patterns and Organizations Cambridge*, 1-21.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (Eds.). (1991). *The new institutionalism in organizational analysis* (Vol. 17). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Engerman, S. L., & Sokoloff, K. L. (1997). Factor endowments, institutions, and differential paths of growth among new world economies. *How Latin America Fell Behind*, 260-304.
- Enthoven, G. (2005). Representatief en participatief. *Een tussenbalans na tien jaar interactief besturen. Bestuurskunde*, 2, 21-9.
- Fligstein, N. (1997). Social skill and institutional theory. *American behavioral scientist*, 40(4), 397-405.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Cambridge university press.
- G1000 Amersfoort (datum onbekend). *Resultaten 2014*. Geraadpleegd via <http://www.g1000amersfoort.nl/resultaat-g1000amersfoort/>
- G1000 Amersfoort (datum onbekend). *Resultaten 2016*. Geraadpleegd via <http://www.g1000amersfoort.nl/resultaten-2016/>
- G1000 Amersfoort (datum onbekend). *Wijk G1000 Kruiskamp*. Geraadpleegd via <http://www.g1000amersfoort.nl/resultaat-g1000amersfoort/wijkg1000/wijkg1000-kruiskamp/>
- G1000 Amersfoort (datum onbekend). *Wijk G1000 Zielhorst*. Geraadpleegd via <http://www.g1000amersfoort.nl/resultaat-g1000amersfoort/wijkg1000/wijkg1000-zielhorst/>
- Garud, R., Hardy, C., & Maguire, S. (2007). Institutional entrepreneurship as embedded agency: An introduction to the special issue.

- Gemeente Amersfoort (2016). *Jaarrapportage 2015 Raad, griffie en rekenkamercommissie*. Amersfoort: de Raad van Amersfoort
- Gemeente Amersfoort (2017). *Jaarrapportage 2016 Raad, griffie en rekenkamer*. Amersfoort: de Raad van Amersfoort
- Graaf, L. de, Schaap, L., & Theuns, M. (2016). *Raadwerk is Maatwerk. Hoe kun je als raad(slid) meer kleur geven aan de lokale democratie?* Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Greif, A. (1993). Contract enforceability and economic institutions in early trade: The Maghribi traders' coalition. *The American economic review*, 525-548.
- Greif, A. (1994). Cultural beliefs and the organization of society: A historical and theoretical reflection on collectivist and individualist societies. *Journal of political economy*, 102(5), 912-950.
- Greif, A., & Laitin, D. D. (2004). A theory of endogenous institutional change. *American Political Science Review*, 98(04), 633-652.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994) Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(163-194), 105.
- Gunsteren, H. van & Andeweg, R. (1994). *Het grote ongenoegen: over de kloof tussen burgers en politiek*. Aramith.
- Hall, R. E., & Jones, C. I. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others?. *The quarterly journal of economics*, 114(1), 83-116.
- Hawkes, S., Miller, S., Reichenbach, L., Nayyar, A., & Buse, K. (2004). Antenatal syphilis control: people, programmes, policies and politics. *Bulletin of the World Health Organization*, 82(6), 417-423.
- Hirsch, P. M., & Lounsbury, M. (1997). Ending the family quarrel: Toward a reconciliation of "old" and "new" institutionalisms. *American behavioral scientist*, 40(4), 406-418.
- Holm, P. (1995). The dynamics of institutionalization: Transformation processes in Norwegian fisheries. *Administrative science quarterly*, 398-422.
- Howlett, M. (1998). Predictable and unpredictable policy windows: Institutional and exogenous correlates of Canadian federal agenda-setting. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 31(3), 495-524.
- Immergut, E. M. (1998). The theoretical core of the new institutionalism. *Politics & Society*, 26(1), 5-34.
- Kingdon, J. W. (1984). *Agendas, alternatives, and public policies* (Vol. 45, pp. 165-169). Boston: Little, Brown.
- Leca, B., Battilana, J., & Boxenbaum, E. (2008). *Agency and institutions: A review of institutional entrepreneurship*. Cambridge, MA: Harvard Business School.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry* (Vol. 75). Thousand Oaks: Sage publications.
- Lindenberg, M., & Crosby, B. (1981). *Managing development: the political dimension*.
- Maguire, S., Hardy, C., & Lawrence, T. B. (2004). Institutional entrepreneurship in emerging fields: HIV/AIDS treatment advocacy in Canada. *Academy of management journal*, 47(5), 657-679.

- Meer, T. W. G. van der & Dekker, P. (2011). Politieke participatie: over politieke dieren en burgernachtwakers. In Halman, L. & Sieben, I. (Eds.), *Respect man! Tolerantie, solidariteit en andere moderne waarden* (pp. 211-226). Tilburg: Celsus.
- Meer, T. W. G. van der (2016). De lokale democratie en het probleem van participatieve ongelijkheid. *Mens en maatschappij*, 91(4), 357-380.
- Meer, T. W. G. van der (2017). *Niet de kiezer is gek*. Utrecht: Spectrum.
- Meyer, R. E. 2006. Visiting Relatives: Current Development in the Sociology of Knowledge, Organization, 13(5): 725-738.
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge university press.
- North, D. C., & B. R. Weingast. 1989. "Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century England." *Journal of Economic History*, 49(4): 803-32.
- Oliver, C. (1991). Strategic responses to institutional processes. *Academy of management review*, 16(1), 145-179.
- Oliver, C. (1992). The antecedents of deinstitutionalization. *Organization studies*, 13(4), 563-588.
- Olson, Mancur C. 1982. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities*. New Haven, CT: Yale University Press
- Rao, H., Morrill, C., & Zald, M. N. (2000). Power plays: How social movements and collective action create new organizational forms. *Research in organizational behavior*, 22, 237-281.
- Reybrouck, D. van (2013). *Tegen verkiezingen*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Ridder, J. den & Dekker, P. (2015). *Meer democratie, minder politiek?* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau
- Roland, G. (2004). Understanding institutional change: Fast-moving and slow-moving institutions. *Studies in Comparative International Development*, 38(4), 109-131.
- Schaap, L. (2015). *Lokaal bestuur*. Dordrecht: Convoy Uitgevers BV
- Schäfer, A. (2012). Consequences of social inequality for democracy in Western Europe. *Zeitschrift für vergleichende Politikwissenschaft*, 6(2), 23-45.
- Scott, R. W. 1991. Unpacking institutional arguments. In W. W. Powell & P. J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis*: 164-182. Chicago: University of Chicago Press
- Seo, M. G., & Creed, W. D. (2002). Institutional contradictions, praxis, and institutional change: A dialectical perspective. *Academy of management review*, 27(2), 222-247.
- Thiel, S. van (2007). *Bestuurskundig onderzoek: een methodologische inleiding*. Bussum: Coutinho.
- Tonkens, E., Trappenburg, M., Hurenkamp, H. & Schmidt, J. (2015). *Montessoridemocratie. Spanningen tussen burgerparticipatie en de lokale politiek*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Valk, J. van (2016, 8 november). Meer zeggenschap voor Amersfoorter in eigen buurt. *AD*. Geraadpleegd via <http://www.ad.nl/amersfoort/meer-zeggenschap-voor-amersfoorter-in-eigen-buurt~ae46a32d/>

- Varvasovszky, Z., & Brugha, R. (2000). A stakeholder analysis. *Health policy and planning*, 15(3), 338-345.
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2014). *Eerste burgerraad Amersfoort*. Geraadpleegd via <https://praktijkvoorbeelden.vng.nl/databank/burgerparticipatie/burgerparticipatie-maatschappelijke-initiatieven/eerste-burgerraad-amersfoort.aspx>
- Vries, L. de (2015, 18 februari). Politiek Amersfoort: geen steun meer voor de WAR. *AD*. Geraadpleegd via <http://www.ad.nl/amersfoort/politiek-amersfoort-geen-steun-meer-voor-de-war~a6d3c7e8/>
- VVD, D66, CU & PvdA (2014). *Samen maken we de stad*. Geraadpleegd via <https://amersfoort.d66.nl/publicaties/samen-maken-de-stad-coalitieakkoord-2014-2018-amersfoort/>
- Walker, J. L. (1977). Setting the agenda in the US Senate: A theory of problem selection. *British Journal of Political Science*, 7(4), 423-445.
- Weingast, B. R. (1996). Political institutions: rational choice perspectives. *A new handbook of political science*, 167-190.
- Welgraven, C. (2013, 6 oktober). Loting is democratischer dan stemmen. *Trouw*. Geraadpleegd via <https://www.trouw.nl/opinie/-loten-is-democratischer-dan-stemmen-~ab2f91d8/>
- Yin, R. K. (2013). *Case study research: Design and methods*. Sage publications.
- Zijp, H. G. (2014). *Werkgroep Loting*. Geraadpleegd via www.loting.nu
- Zijp, H. G. (11 maart 2015). *Broedplaats 'Samen maken we de stad'*. Geraadpleegd via www.loting.nu
- Zijp, H. G. (21 april 2015). *Raadsacademie Gelote Burgerraad*. Geraadpleegd via www.loting.nu
- Zijp, H. G. (16 februari 2016). *2^e Raadsacademie Gelote Burgerraad Amersfoort*. Geraadpleegd via www.loting.nu